

Minna Pekkinen

"Haluaisin olla poliisi mut en mä tyttönä"

PUHETTA AMMATILISESTA SEGRE-
GAATIOSTA

Pro gradu -tutkielma

Kasvatustiede

2016

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Haluaisin olla poliisi mut en mä tyttönä”: Puhetta ammatillisesta segregatiosta

Tekijä: Minna Pekkinen

Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustieteellinen koulutus/kasvatustiede

Työn laji: Pro gradu -työ x Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 80

Vuosi: 2016

Tiivistelmä: Suomalaiset nuoret valitsevat useimmiten ammattinsa sukupuolensa ohjailemina, sillä kulttuuri, perinteet ja niihin kietoutuvat sosiaaliset normit rajoittavat valinnanmahdollisuuksia. Sukupuolen mukaan eriytyneet koulutusvalinnat ylläpitävät työmarkkinoiden ammatillista segregatiota, joka on tutkimusaiheeni.

Erilaisista tasa-arvohankkeista on jo pitkään haettu apua segregatian purkuun ja sukupuolten välisiin tasa-arvo-ongelmiin. Työ- ja elinkeinoministeriön luotsaaman Valtava-kehittämishankkeen ohessa järjestettiin syksyllä 2014 kampanja, jolla kannustettiin nuoria rikkomaan sukupuolirajoja koulutusvalinnoissaan. Kyseinen Valtava-kehittämishankkeen kampanja on yksi tutkielman keskeisistä lähtökohdista.

Tutkimusaineistonani toimii kampanjan aikana käydyt verkkokeskustelut tyttöjen ja nuorten naisten suosimalla Demi.fi-sivustolla. Lähestyn tutkimusaineistoani diskurssianalyysin keinoin. Tutkimustuloksina esitän neljä diskurssia, jotka lähestyvät ammatillista segregatiota joko puolustavista tai haastavista näkökulmista. Vallitsevaa järjestystä ylläpitävät diskurssit tuottavat normalisoitua käsitystä kahtiajakoisesta ja eriarvoisesta sukupuolesta sekä asettavat sukupuolirajojen rikkomisen marginaaliin. Haastavassa diskurssissa kyseenalaistetaan sukupuolisen kurivallan tuottamia stereotyyppisiä ja sukupuolen mukaista työnjakoa.

Tuotan diskurssien pohjalta kriittistä tulkintaa sukupuolittuneesta kulttuurista, jossa suomalaiset nuoret tekevät koulutus- ja uravalintojaan. Johtopäätöksenä totean, että sukupuolinormien uusiutuva voima on vahva, vaikka nuoret, erityisesti naiset, tekevätkin enenevässä määrin sukupuolelleen epätyypillisiä valintoja. Toisenlaisen uravalinnan tekeminen vaatii sukupuolitietoisuuden heräämistä ja rohkeutta rikkoa sosiaalisia normeja.

Avainsanat: sukupuoli, segregatio, sosiaaliset normit, diskurssianalyysi

Muita tietoja: Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIELMAN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Valitse ala päällä -kampanja.....	7
2.2 Tutkimusaineisto ja diskurssianalyysi	10
2.2.1 Verkkokeskustelut aineistona	10
2.2.2 Diskurssianalyysi ja konstruktionistinen näkökulma.....	15
2.2.3 Diskurssianalyysin soveltaminen	17
2.3 Tutkijan positio	19
3 SEGREGAATIO KOULUTUKSESSA JA TYÖMARKKINOILLA	21
3.1 Segregaatio	21
3.2 Sukupuoli työmarkkinoiden rakentajana	23
4 TASA-ARVON EDISTÄMINEN	27
4.1 Tasa-arvo	27
4.2 Tasa-arvotyö	28
5 AMMATILLISTA SEGREGAATIOTA KOSKEVAT DISKURSSIT	32
5.1 Luonnollistava diskurssi.....	32
5.2 Miessukupuolen arvostamisen diskurssi	39
5.3 Vapaan valinnan diskurssi.....	48
5.4 Vastarintadiskurssi	54
5.5 Yhteenveto diskursseista.....	59
6 POHDINTA.....	62
6.1 Diskurssien valtataistelua	62
6.2 Johtopäätökset.....	69
LÄHTEET	72

1 JOHDANTO

”Suomi on EU-maista 4. surkein!” todetaan Valitse ala päällä, älä alapäällä -kampanjan verkkosivustolla. Tällä viitataan työmarkkinoiden vahvaan segregoitumiseen eli jakautumiseen nais- ja miesaloihin. Vain joka seitsemäs suomalainen työskentelee tasa-ammatissa (Alapaalla.fi 2014.) Suomalaiset naiset ja miehet opiskelevat pääosin eri aloilla, jonka seurauksena he eivät tavallisesti kilpaile samoista työpaikoista tai samoista eduista. Ilmiö on ongelmallinen, sillä se aiheuttaa haasteita yksilö-, työmarkkina- ja yhteiskuntatasolla. Hallitusten tasa-arvo-ohjelmissa kiinnitetään jatkuvasti huomiota työmarkkinoiden segregaatioon ja sen hitaaseen purkautumiseen (Kuusi, Jakku-Sihvonen & Koramo 2009, 43). Ammatillisen segregaatian kaventuminen on ollut paljon nopeampaa esimerkiksi monissa muissa Euroopan maissa ja Yhdysvalloissa (Korvajärvi 2010, 186).

Syvennyin tutkielmassani ammatillisen segregaatian ilmiöön ja keskeisiin työelämän tasa-arvon kysymyksiin. Tutkimusideani syntyi syyskuussa 2014, jolloin työ- ja elinkeinoministeriö lanseerasi Valitse ala päällä, älä alapäällä -kampanjan, jonka aikana käytiin vilkasta keskustelua erityisesti sosiaalisessa mediassa. Kampanjan tavoitteena oli purkaa sukupuoleen ja uravalintoihin liittyviä ennakkoluuloja ja kannustaa nuoria rikkomaan sukupuolirajoja koulutusvalinnoissaan. Kampanja oli osa työ- ja elinkeinoministeriön Valtava-kehittämisohjelmaa, joka tähtäsi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen.

Pinttyneiden sukupuolikäsitysten ja suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvo-oletuksen myötä voidaan puhua Marjo Vuorikosken (2005, 31) sanoin sukupuolisokeudesta. Yleisesti nuorten ajatellaan tekevän täysin vapaita koulutusvalintoja noudattaessaan perinteistä sukupuolijakoa. Feministisessä tutkimuksessa katsotaan kuitenkin, että kulttuuriset tavat ja perinteet rajoittavat valinnan mahdollisuuksia. Kasvatuksessa ja laajemmin yhteiskunnassa ylläpidetään oletuksia ”normaaleista” naisen ja miesten töistä, mikä rajoittaa yksilöiden mahdollisuuksia valita

toisin. (Naskali 2010, 283.) Monilla voisi olla kiinnostusta ja lahjoja johonkin muuhunkin kuin sukupuolensa ohjaamiin työtehtäviin.

Sukupuolen mukainen segregaatio juurtuu syvälle sosiaalisten normien koukeroihin. Normi kuuluu kasvatussosiologian peruskäsitteisiin. Normit ovat arvoihin pohjautuvia sääntöjä, jotka suosivat yhdenmukaista toimintaa, käyttäytymistä ja puhetta. Sulkusen (1998) mukaan toiset säännöt ovat vähemmän ilmiselviä, koska olemme omaksuneet ne niin hyvin, ettemme huomaa noudattavamme niitä. Silloinkin, kun ajattelemme toimivamme yksilöllisesti ja pyrimme olemaan omaperäisiä, niin lopulta toimimme usein hyvin samalla tavalla kuin kaikki muut. Sukupuolinormeja voidaan pitää tällaisina sisäistettyinä epävirallisina normeina, joiden havaitseminen voi olla vaikeaa. (Sulkunen 1998, 79, 112.) Sukupuolinormeja ja sukupuolijärjestystä ylläpidetään ja uusinnetaan huomaamatta arkipäiväisissä toiminnoissa.

Laadullinen tutkielmani sijoittuu kasvatustieteellisen feministinen tutkimuksen ja kasvatussosiologian tutkimuskentille, joita yhdistää vahva kriittinen ote. Tutkimusaineistoksi on valinnut kolme Demi.fi-sivuston keskusteluketjua. Kyseiset verkkokeskustelut olivat osa nuorille suunnattua Valitse ala päällä -kampanjatyötä. Aineisto-otteista voi lukea ilmiölle annettuja merkityksiä, joiden pohjalta voi tehdä tulkintoja ympäröivästä kulttuurista. Analysoin aineistoani diskurssianalyysin keinoin. Tutkimuskysymykseksi olen asettanut: Millaisia ammatillista segregaatiota koskevia diskursseja Valitse ala päällä -kampanjan aikana käydyissä verkkokeskusteluissa esiintyy? Asetan vallitsevaa sukupuolijärjestystä ylläpitävät ja haastavat diskurssit kriittisen tulkinnan kohteeksi pohtien niitä institutionaalisen ja sukupuolittuneen vallan näkökulmista. Tutkielman tavoitteena on herättää keskustelua ja tehdä näkyväksi sukupuolittunutta todellisuutta, jossa suomalaiset nuoret tekevät koulutus- ja uravalintojaan.

Tutkielmanani keskeisinä lähteinä ovat toimineet useat kotimaiset sukupuolentutkimusta ja sukupuolten välisiä tasa-arvokysymyksiä käsittelevät teokset. Tuija Saresman, Leena-Maija Rossin ja Tuula Juvosen (2010) toimittamassa teoksessa 'Käsikirja sukupuoleen' avataan monipuolisesti sukupuolen rakentumisen kysymyksiä ja sukupuolen tutkimisen tapoja. Raija Julkunen (2010) tarkastelee

teoksessaan sukupuolen järjestyksiä perhe- ja työelämän näkökulmista sekä laajemmin tasa-arvopolitikkaa. Johanna Kantolan, Kevät Nousiaisen ja Milja Saaren (2012) toimittamassa teoksessa 'Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen' puolestaan tarkastellaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden teemoja oikeudellisista ja poliittisista lähtökohdista. Kasvatus- ja koulutusinstituutioiden näkökulmaa sukupuolten toimijuuskysymyksiin avataan Hanna Ojalan, Tarja Palmun ja Jaana Saarisen (2009) toimittamassa teoksessa 'Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa'.

Luvussa kaksi esittelen tutkielmani lähtökohdat, joihin kuuluvat Valitse ala päällä -kampanja, tutkimusaineisto ja analysointitapa sekä tutkija itse. Luvussa kolme keskistyn segregaaation määrittelyyn, syihin ja seurauksiin. Luvussa neljä käsittelem sukupuolten välistä tasa-arvoa lakien, tasa-arvonäkemyksien ja tasa-arvotyön näkökulmista. Näiden pohjatietojen myötä siirryn analyysilukuun, jossa esittelen tutkimusaineistosta muodostamani diskurssit. Luvussa kuusi asetan diskurssit kriittisen pohdinnan kohteeksi ja peilaan tutkimustuloksia ympäröivään vallankäyttöön, kulttuuriin ja aiempaan tutkimuskeskusteluun. Lopuksi totean tutkielmani johtopäätökset, reflektoin tutkimusprosessia ja esitän jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 TUTKIELMAN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Valitse ala päällä -kampanja

”Valitse ala päällä, älä alapäällä” iskulauseella varustettu kampanja oli osa työ- ja elinkeinoministeriön koordinoimaa ja Euroopan sosiaalirahaston osarahoittamaa Valtava-kehittämishjelmaa. Ohjelman johtaja Hillevi Lönn (2013, 6) esittelee ohjelman seuraavasti: ”Valtava-kehittämishjelma (2008–2014) on työ- ja elinkeinoministeriön valtakunnallinen sukupuolten tasa-arvon edistämisen ohjelma. Sen tavoitteena on tukea sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja valtavirtaistamista, tuottaa uusia menetelmiä valtavirtaistamiseen ja sen arviointiin, lisätä projektitoteuttajien ja viranomaisten tasa-arvotietoisuutta ja -asiantuntemusta sekä tukea naisyritystä ja naisten innovaatiopotentiaalia.” Valtavirtaistamisella tarkoitetaan strategiaa, jonka avulla sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistämisen tavoite sisällytetään kaikkeen (viranomais)toimintaan. Tasa-arvolaki ja istuvan hallituksen tasa-arvo-ohjelma velvoittavat viranomaisia suunnittelemaan toimintaansa sukupuolinäkökulman edistämiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.)

Valtava-ohjelman tarve pohjautui tasa-arvoisena pidetyn maamme kahtiajakautuneeseen työelämään. Suomessa on edelleen sitkeät stereotyyppiset käsitykset naisille ja miehille sopivista aloista ja ammateista. Vain 13,9 prosenttia suomalaisista työskentelee tasa-ammatissa. (Alapaalla.fi 2014.) Tasa-ammatista puhutaan sellaisen ryhmän kohdalla, jossa sukupuolen osuus on 40–60 prosenttia (Kaukonen 2011, 50). Kampanjasivustolla todettiin, että tasa-arvo voisi toteutua paremmin, jos nuoret tekisivät koulutusvalintojaan sukupuolen sijaan oman mielenkiinnon ja vahvuuksien perusteella. (Alapaalla.fi 2014.)

Nuorille, vanhemmille ja kouluille suunnattu kampanja toteutettiin 1.9.–15.10. 2014 (Havu & Lönn 2014, 3). Kampanjan tarkoitus oli kannustaa nuoria rikko-

maan niin sanottuja sukupuolenmukaisia rajoja koulutus- ja uravalintoja tehdessään. Kampanjan pohjalta käytiin syksyn 2014 ajan vilkasta keskustelua erityisesti sosiaalisessa mediassa. Kampanjan Facebook ja Twitter -sivustoilla kommentoitiin muun muassa aiheen tärkeyttä, kerrottiin omista koulutus- ja uravalinnoista ja kritisointiin kulttuurisia normiodotuksia. (ks. Ala Päällä/Facebook 2014; #alapäällä/Twitter 2014).

Räväkäksi kehitetty Valitse ala päällä -kampanjalla haluttiin herättää huomiota. Kampanja näkyi sosiaalisen median lisäksi lehdissä, televisiossa, katukuvassa sekä kouluissa (Havu & Lönn 2014, 3). Kampanja houkutteli mediaa käsittelemään haasteellista yhteiskunnallista aihetta muun muassa erilaisin kolumnein ja artikkeleihin. Kampanjaa markkinoitiin provosoivilla mainoskuvilla (kuva 1.) ja -videoilla, jotka herättivät paljon huomiota. Vuorovaikutteisessa kampanjassa haastettiin nuoria tekemään henkilökohtaisia Valitse ala päällä -videoita ja jakamaan niitä sosiaalisessa mediassa. Arvion mukaan kampanja tavoitti kohderyhmänsä lähes 20 miljoonaa kertaa erilaisten kontaktien kautta. (Havu & Lönn 2014, 3.) Sosiaalisen median keskusteluun innostui mukaan myös julkisuuden henkilöitä (Ala Päällä/ Facebook 2014), mikä on aina tärkeää, kun nuorille halutaan näyttää esimerkkiä.

Kuva 1. Ala päällä -kampanjakuva, tem.fi

Kampanja jalkautui myös koulumaailmaan, jossa on edelleen mahdollista hyödyntää kehittämissuunnitelmassa laadittua opetusmateriaalia uravalinnan ohjauksen

tukena. Materiaalien tavoitteena on herätellä nuoria pohtimaan mielipiteitään ja vaihtoehtojaan liittyen sukupuoleen ja uravalintoihin. (Alapaalla.fi 2016.) Erityisesti yläaste- ja lukioikäisiä kehoitettiin pohtimaan näitä asioita, sillä heille koulutusvalintojen tekeminen on ajankohtaista.

Opinto-ohjaajien toivottiin osallistuvan kampanjaan, sillä nuoret eivät tee yksin koulutusvalintojaan, vaan esimerkiksi kaverit, vanhemmat, ympäröivä (koulu)kulttuuri vaikuttavat vahvasti valinnan mahdollisuuksiin. Opinto-ohjaajilla nähdään olevan merkittävä mahdollisuus kannustaa nuoria tekemään valintoja, jotka eivät perustu sukupuolen mukaiseen jakoon. Sirpa Lappalaisen, Reetta Mietolan ja Elina Lahelman (2010) mukaan sukupuoli toimii kuitenkin edelleen vahvana suuntaajana erityisesti niiden nuorten kohdalla, joille ei ole vielä hakutilanteessa selvää, mitä he oikeasti haluavat opiskella. Haastavissa ohjaustilanteissa nuoria ohjataan herkästi sukupuolen mukaisille aloille. (Lappalainen ym. 2010, 51–52.) Erityisesti poikien kannustaminen epätavanomaisille aloille on ollut vähäisempää (Juutilainen 2003).

Valtava-kehittämishankelman aikana toteutettiin monia muitakin tasa-arvoprojekteja ja kehittämishankkeita ympäri Suomen. Lapin Letka–sukupuolten tasa-arvon edistäminen koulutuksessa ja työelämässä Lapissa -projekti oli yksi suurimmista projekteista. Lapin Letkaan osallistui iso joukko lappilaisia oppilaitoksia. Lapin yliopisto vastasi hankkeen tutkimusosuudesta, jossa selvitettiin esimerkiksi sukupuolten työnjakoa Lapissa ja haettiin keinoja tilanteen korjaamiseksi. Hankkeen aikana luotiin segregaaation purkuun tähtäävää opetusmateriaalia, jota hyödynnettiin myös Valitse ala päällä -kampanjassa. (Havu & Lönn 2014; Lapinletka.fi 2015.)

Valtava-kehittämishankelman projekteinä oli osa yhteiskunnallista tasa-arvotyötä, jota käsittelemme tarkemmin neljännessä luvussa. Vastaavanlaisia koulutuksen tasa-arvohankkeita on ollut esimerkiksi WomenIT-hanke (2001–2006), jonka tavoitteena oli vaikuttaa rakenteisiin ja toimintamalleihin, jotka ylläpitävät sukupuolenmukaista työnjakoa. Hankkeen toimintaympäristöjä olivat päivähoito ja oppilaitosten lisäksi yritykset ja työmarkkinajärjestöt. Myös opetusministeriö on pa-

nostanut tasa-arvohankkeisiin. Esimerkiksi TASUKO-hankkeen (2008–2011) tarkoituksena oli edistää tasa-arvo- ja sukupuolietoisuutta koskevaa kehittämissi-työtä kaikissa opettajankoulutusta antavissa yliopistoissa. (Helakorpi & Snellman 2011.)

2.2 Tutkimusaineisto ja diskurssianalyysi

2.2.1 Verkkokeskustelut aineistona

Aineiston hankinnalle ensisijainen argumentti on aineistonkeruutavan sopivuus tutkimuskysymyksiin (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2013, 73). Ajattelen, että luonnollinen eli valmiina oleva aineisto sopii hyvin ammatillista segregaatiota koskevien puhetapojen tutkimiseen. Tästä syystä olen valinnut tutkimusaineistokseni kolme, jo olemassa olevaa, Demi.fi-sivuston verkkokeskustelua, jotka on käyty Valitse ala päällä -kampanjan aikana.

Ensimmäinen keskustelu käytiin syyskuun 2014 ensimmäisellä viikolla eli kampanjan aloitusviikolla. Keskusteluun osallistui hankeasiantuntijan lisäksi 34 eri nimimerkillä varustettua henkilöä ja kommentteja kertyi 81 kappaletta. Valtava-kehittämishajelman hankeasiantuntija esitti kysymyksiä nuorille ja kommentoi heidän vastauksiansa. Hän esitteli itsensä ja asiansa seuraavasti:

Moi! Minä sekä työkaverini Jenni juttelemme teidän kanssanne kerran viikossa työelämän ja koulutuksen tasa-arvoon liittyvistä teemoista. Tänään pohdimme, onko ammatinvalinnassa tyttödestä jotain haittaa tai hyötyä. Mitäs ajatuksia tämä herättää? (TEM_Elina, keskustelu 1)

Keskustelu oli otsikoitu näin: ”Ala päällä: Onko siitä, että olet tyttö, hyötyä vai haittaa ammatinvalinnassa?”. Keskustelu oli siis suoraan tytöille suunnattu, mikä herätti kommentoijissa ärtymystä.

Aika syrjivä ja erikoinen keskustelunaloitus siihen nähden, että demissä on keskustelijoina sekä tyttöjä että poikia, ei pelkästään tyttöjä. Parempi otsikko/keskustelunaihe olisi ollut tyyliin "onko sukupuolella merkitystä ammatinvalinnassa. (Routakukka, keskustelu 1)

Toinen verkkokeskustelu käytiin kampanjan toisella viikolla. Keskustelu oli otsikoitu seuraavasti: "Ala päällä: Naisten ammatit, miesten ammatit – onko niitä?". Tähän keskusteluun osallistui 11 henkilöä, joista viisi esiintyi samalla nimimerkillä kuin ensimmäisessä verkkokeskustelussa. Keskustelu keräsi yhteensä 37 kommenttia, asiantuntijakommentit mukaan luettuna. Hankeasiantuntija avasi keskustelun seuraavasti:

Moi! Tänään siis jatketaan juttua ennakkoluulottomista uravalinnoista. Juttelen täällä teidän kanssanne seuraavan parin tunnin ajan sukupuolesta ja siihen liitetystä stereotyyppioista työelämässä. :)

Onko siis teidän mielestänne olemassa ammatteja, jotka sopivat vain naisille tai miehille? Vai ajatteletteko pikemminkin ettei sukupuolella ole tai pitäisi olla väliä? (TEM_Elina, keskustelu 2)

Kolmannen viikon keskustelun otsikko oli: "Ala päällä: Uskotko, että tytöillä on samat mahdollisuudet työelämässä kuin pojilla?". Keskustelu keräsi yhdeksän keskustelijaa ja 23 kommenttia. Hankeasiantuntija nosti puheeksi muun muassa työelämän keskeisen tasa-arvokysymyksen.

(...) Uskotko siis siihen, että naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet työelämässä? (...) Uskotko että tämä (palkkatasa-arvo) toteutuu tällä hetkellä Suomessa? (...) Oliko teillä tiettyjä "naisten" ja "miesten" töitä kotona? (...) (TEM_Elina, keskustelu 3)

Neljäs ja samalla viimeinen kampanjaan liittyvä verkkokeskustelu käsitteli ammatinvalintaa. Aihe oli suosittu, mutta rajasin kyseisin keskustelun tutkimusaineistoni ulkopuolelle, sillä keskustelu ei käsitellyt juurikaan ammatillista segregatiota. Tutkimusaineistoksi valitsemiini kolmeen verkkokeskusteluun kertyi yhteensä 49 eri nimimerkillä kommentoivaa henkilöä ja 141 kommenttia. Kahdeksan henkilöä

otti nimimerkin perusteella osaa useampaan verkkokeskusteluun. Keskusteluaiheet olivat ilmeisen suosittuja kun näin moni henkilö on halunnut tuoda esiin omia ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä.

Verkkokeskustelut ja muut verkkoaineistot ovat suosittuja tutkimuskäytössä, sillä ne helposti saatavissa. Helppous ei kuitenkaan vapauta pohtimasta aineiston erityispiirteitä ja eettisiä kysymyksiä. Esimerkiksi Christine Hine (2000) korostaa tutkijan vastuuta verkkoaineistojen hyödyntämisessä. Tutkijan on huomioitava esimerkiksi aineiston ja kontekstin sensitiivisyys. (Hine 2000, 23–24.) Tutkimusaineistoksi valitsemani verkkokeskustelut eivät käsittele arkaluontoisia aiheita, joten aineisto sopii hyvin tutkimuskäyttöön.

Robert Arpo (2005) nostaa internetin keskustelukulttuureja käsittelevässä väitöskirjassaan yhdeksi tärkeäksi kysymykseksi sen, kuuluuko keskusteluryhmäviesti julkiseen vai yksityiseen diskurssiin. Henkilökohtaisen osuus kun korostuu verkkokeskusteluissa verrattuna perinteisiin mediateksteihin, joita esimerkiksi sanomalehtiartikkelit edustavat. (Arpo 2005 65–66.) Aineistoksi valitsemani verkkokeskustelut ovat kaikkien selaajien luettavissa, eli niiden tarkasteleminen ei vaadi minkäänlaista sisäänkirjautumista. Tällöin kyseiset keskustelut kuuluvat arvioni mukaan enemmän julkiseen kuin yksityiseen diskurssiin.

Arpo (2005, 66) kertoo säilyttävänsä kirjoittajien nimimerkit tutkimuksissaan, jos he kirjoittavat sellaisella profiililla, joka peittää tehokkaasti verkon ulkopuolisen identiteetin. Noudatan omassa tutkielmassani samaa linjaa, eli kirjaan aineistokatkelmien yhteyteen nimimerkin, jolla teksti on julkaistu. Demi.fi-sivustolla kirjoittavien julkiset profiilit eivät paljasta erityisen tarkkoja tunnistustietoja. Yleensä korkeintaan ikä ja sukupuoli on mainittu. Joku on saattanut liittää oman kuvansa-kin, mutta näen sen yksilön tietoisena valintana.

Marjo Laukkanen (2007) on käyttänyt väitöstutkimuksessaan aineistona Demi.fi-sivuston verkkokeskusteluja. Hänen mukaan sivustolle kirjoittavat ovat rekisteröityessään joutuneet hyväksymään viestiensä julkisuuden. Laukkanen perustelee Demi.fi-sivuston verkkokeskustelujen julkisuutta myös internetin tutkijoiden kan-

sainvälisen yhdistyksen (AoIR) eettisellä ohjeistuksella. Ohjeistuksessa todetaan, että mitä julkisemmaksi tiedetystä paikasta on kyse, sitä pienempi velvollisuus tutkijalla on suojella tutkittavia tai pyytää heidän suostumustaan tutkimukseen. (Laukkanen 2007, 27–28.) Tutkimusaineistooni kuuluvat verkkokeskustelut ovat edelleen kaikkien halukkaiden luettavissa, joten luokittelen ne julkiseksi mediatekstiksi. Näin ollen koen tarpeettomaksi kommentoijien suojelun tai suostumusten kysymisen. Suostumuksen saaminen olisi käytännössä ollut mahdotonta, sillä keskustelut olivat jo sulkeutuneet, kun löysin ne.

Arpon (2006, 66) mukaan verkkokeskusteluista lainattujen katkelmien kontekstin avaaminen on tärkeää. Demi.fi-sivusto luo omanlaisensa kontekstin keskustelulle. Sivusto on rakennettu vuodesta 1998 ilmestyneen Demi-lehden brändin pohjalta. Demi mainostaa itseään 12–19 -vuotiaiden tyttöjen ja nuorten naisten suosikkibrändinä ja ilmiönä, joka tavoittaa yli 50 prosenttia kohderyhmästään. Demin aiheita on muun muassa kauneus, terveys, harrastukset, ihmissuhteet ja opiskelu. (A-lehdet, mediaopas.) Laukkasen (2007, 16) mukaan Demi.fi ei ole kuitenkaan pelkästään teinityttöjen keskustelupalsta, vaan keskusteluun osallistuu myös hieman vanhempia naisia sekä poikia. Tutkimusaineistossani esiintyneet nimimerkit, kommentit ja käyttäjäprofiilien tiedot viittaavat siihen, että suurin osa verkkokeskusteluihin osallistuneista oli nuoria naisia. Mahtuipa joukkoon ainakin yksi mieskin. Kaikki eivät olleet kuitenkaan merkinneet profiiliinsa sukupuoltaan tai ikäänsä, ja jotkut kommentoijat olivat ehtineet jo poistaa profiilinsa. Joka tapauksessa arvioin, että tutkimusaineistoni tuo pitkälti esille naisnäkökulmaa.

Toisen kontekstin luo Valitse ala päällä -kampanja, jonka tavoitteena oli kannustaa nuoria valitsemaan itselle sellainen koulutusala, joka oikeasti kiinnostaa, sukupuolesta riippumatta. Kampanja oli itsessään tämän verkkokeskustelun liikellepanija ja ohjaaja. Tällainen tasa-arvokampanja loi myös keskusteluun erityispiirteensä, jotka ilmenivät puheena muun muassa ”ällötysfeminismistä”.

Mitä helvettiä nyt? Otsikko sai mut ainakin ajattelemaan, että tää keskustelu on luotu nimenomaan siltä ällötysfeministipohjalta jossa sitä naiseutta pitäisi kauheesti korostaa ja siitä saa olla hyötyä mut ei toisinpäin. Ja tasa-arvoa

*(oikean feminismin ideologiaa) tämä ajattelu ei paranna yhtään. (ihkupis-
sis99, keskustelu 1)*

*Samaa mieltä että olisi pitänyt olla yleisesti sukupuolen vaikutuksesta. (...)
(Lyra90, keskustelu 1)*

*Demissä ajatellaan ”ällötysfeminismiksi” se, jos tasa-arvoa ajetaan naisnä-
kökulmasta, eli kuten tämän ketjun otsikossa puhutaan vain tyttöydestä.
(Lyra90, keskustelu 1)*

Nämä ensimmäisen verkkokeskustelun aineisto-otteet kertovat, etteivät keskus-
telun avaukset välttämättä olleet ihan onnistuneita. Muutamit valveutuneet kes-
kustelijat kokivat pelkän naisnäkökulman ongelmalliseksi ja rajoittavaksi. Tasa-
arvokampanja yhdistetään vahvasti feminismiin, joka puolestaan nähdään hel-
posti pelkästään naisten asiaa ajavana liikkeenä.

Myös sähköinen ympäristö on aina osa tilannekontekstia, joka mahdollistaa ja
rajoittaa toimintaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 31). Verkossa on esimerkiksi
helpompi saada oma äänensä kuuluviin ja ilmaista vapaasti omat ajatuksensa.
Rajoittavana tekijänä voidaan nähdä kirjoitettu kieli. Kaikki eivät ole yhtä lahjak-
kaita ilmaisemaan itseään kirjallisesti. Rajoituksia luo myös konteksti, jossa kes-
kusteluja käydään. Verkkokeskustelut ovat eräänlaista performatiivista toimintaa,
joka muodostuu sosiaalisten neuvottelujen tuloksena (Arpo 2005, 82). Keskuste-
lijat tekevät tulkintoja toisistaan ja mukauttavat käyttäytymistään niiden mukai-
sesti, joko tukemalla ryhmässä oikeanlaisena pidettyjä tulkintoja tai haastamalla
niitä (Hine 2000, 152).

Arpon (2005) mukaan verkkokeskustelu ei tapahdu pelkästään verkossa, vaan
se sitoutuu myös kulttuuriin, yhteiskunnallisiin, taloudellisiin ja poliittisiin tekijöi-
hin. Verkkoympäristöt ovatkin siten keskeinen osa kulttuuriamme merkitysten
tuottajina ja rakentajina. Verkkokeskusteluryhmien viestit voidaan nähdä media-
tuotteina, joiden tarkoitus on välittää merkityksiä. (Arpo 2005, 69, 77.) Verkkö-
keskustelujen tuloksena syntyy moninäkökulmaista puhetta, jota on mielekästä
tarkastella diskurssianalyysin avulla.

2.2.2 Diskurssianalyysi ja konstruktionistinen näkökulma

Lähestyn tutkimusaineistoani diskurssianalyysin keinoin. Päädyin kyseiseen menetelmään tutkimusaineistoni ja tutkimustavoitteeni ohjaamina. Tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysi on vahvasti aineistolähtöinen (Jokinen 1999, 39). Aineistolähtöisyys tarkoittaa tutkimuksen teon kannalta sitä, että aineisto ohjaa tutkimuksen keskeisiä valintoja, kuten tutkimusnäkökulman ja tutkimuskysymysten asettamista. Lisäksi aineisto kertoo, millaista tutkimuskirjallisuutta analyysin tueksi tarvitaan.

Diskurssianalyysi ei muodosta mitään yhtenäistä menetelmää, vaan tutkijat muokkaavat diskurssianalyysin muotoa omaan tutkimukseensa sopivaksi. Erilaisia suuntauksia yhdistää kuitenkin käsitys kielen ja todellisuuden yhteydestä. (Jokinen 2004, 191.) Diskurssianalyysin fokukseen nostetaan merkitykset, jotka syntyvät sanojen, kontekstin ja tulkinnan yhteisvaikutuksesta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 67, 167). Merkitykset nähdään sosiaalisen todellisuuden tuotteina, jotka ovat osaltaan rakentamassa todellisuutta. Merkitykset jäsentävät kulttuuriamme, päivittäistä elämäämme ja käsitystä identiteeteistämme. Niillä on yhteiskunnallista vaikutusta ja kulttuurista valtaa, sillä ne tarjoavat esimerkiksi rooli- ja käyttäytymismalleja (Lehtonen 1996, 20–23) muun muassa sukupuolen mukaiseen käyttäytymiseen.

Diskurssianalyysissa tutkitaan kielellisiä ilmaisuja, muttei kieltä sinänsä. Analyysissä kuvataan kulttuuria ja yhteiskuntaa kielen analyysin kautta. Tulkinnan kohteeksi nostetaan kielen sijasta diskurssit (Pälli 2003, 24). Diskurssianalyysin kautta muodostettavia merkityssystemejä voidaan nimittää joko diskursseiksi tai tulkintarepertuaareiksi (Luukka 2000, 134). Tässä tutkielmassa käytän diskurssin käsitettä, sillä se kuvaa hyvin historian, yhteiskunnan ja kulttuurin yhteenkietoutumista. Diskurssien käsitteelle on monenlaisia määritelmiä. Foucault' laisittain diskurssit tarkoittavat kunkin aikakauden ja kussakin tilanteessa kielenkäytössä ilmenevää ymmärrystä todellisuudesta. Diskurssien käsite voidaan ymmärtää jatkumona kielenkäytön mikrotason ja yhteiskunnallisen ja historiallisen makrotason välillä. Käytännössä diskurssit ovat tietyn asian tai tapahtuman kuvaamista ja

merkityksellistämistä suhteellisen vakiintuneella ja sisäisesti yhtenäisellä tavalla jostain tietystä näkökulmasta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 26–27, 50.) Diskurssit voidaan määritellä merkityssysteemeiksi, joilla rakennetaan tietoa ja sosiaalisia käytänteitä (Luukka 2000, 134).

Erilaisia diskursseja muodostuu kaikissa sosiaalisissa kielenkäytön tilanteissa. Tutkimusaineistossa esiintyvien yksittäisten puheenvuorojen kautta on löydettävissä monia keskusteluja, joilla on yhteyksiä laajempiin, aineiston rajat ylittäviin teemoihin (Juhila 1999, 160). Näiden teemojen kautta muodostuu diskursseja, joissa ihmiset tuottavat merkityksiä. Käytännössä diskurssit ovat samankaltaisia tekstejä, joissa toistuvat niiden keskeiset oletukset. (Lehtonen 1996, 68–70.) Diskursseja ei voi koskaan tutkia kokonaisuudessaan. Tutkija löytää ainoastaan johtolankoja, joiden pohjalta hän tekee tulkintansa tutkimusaineistossa esiin nousseista diskursseista. (Juhila & Suoninen 1999, 234; Pynnönen 2013, 35.)

Tulkitut diskurssit tuottavat omat representaationsa tutkittavan ilmiön todellisuudesta (Lehtonen 1996, 70). Representaatioiden eli asioiden uudelleen esittämisen avulla voidaan tarkastella, miten todellisuutta kuvataan, millaisesta näkökulmasta ja millaisin keinoin (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 56). Todellisuus ei ole yksiselitteinen kokonaisuus vaan ennemminkin näkökulmasta riippuvainen ja jatkuvassa muutoksessa. Diskurssianalyysin tavoitteena ei ole etsiä oikeaa todellisuutta vaan tuottaa kulttuurista tulkintaa (Jokinen 1999, 38; Pälli 2003, 228). Tutkija muodostaa rajatussa kontekstissa oman kulttuurisen tulkintansa tutkimusilmiönsä ympärille.

Sosiaalinen konstruktionismi toimii diskurssianalyysini teoreettisena viitekehyksenä. Teorian ydinajatus on se, että yhteiskunnalliset ilmiöt ja tieto niistä ovat pitkälti kielen tuottamia (Ronkainen ym. 2013, 94). Kieli on sosiaalista ja kulttuurista, joten kieltä tutkimalla voidaan oppia ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista. Kielenkäyttö ei ole kuitenkaan puhdasta todellisuuden kerrontaa vaan väritynyttä kuvaa todellisuudesta. Kielenkäyttöön sisältyy aina valintoja sekä ympäröivän yhteiskunnan ja instituutioiden arvoja ja normeja. Yksittäinen kielen-

käyttö rakentaa kuvaa ilmiöistä ja laajemmin yhteiskunnasta. Tämä liittyy teoreettiseen ajatukseen kielen ja kontekstin välisestä suhteesta. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 13, 18.)

2.2.3 Diskurssianalyysin soveltaminen

Feministinen diskurssianalyttinen tutkimus nojaa tavallisesti kriittiseen orientaatioon, jolloin analyysi perustuu lähtöoletukseen joidenkin alistussuhteiden olemassa olosta ja pyrkimykseen korjata tilannetta (Jokinen & Juhila 1999, 86). Feministisen diskurssianalyysin avulla pyritään osoittamaan ja kyseenalaistamaan itsestäänselvyyksiä ja tähdätään muutokseen (Jokinen 2004, 193). Tässä tutkielmassa pureudutaan kriittisesti tarkastelemaan sukupuolittunutta segregaatiota ja sille annettuja merkityksiä. Lähtöoletuksena on ajatus yksilön alistussuhteesta vallitsevaan sukupuolijärjestykseen. Julkusen (2010) määrittelyn mukaan sukupuolijärjestyksen käsitteellä viitataan sukupuolten väliseen erotteluun ja hierarkiaan sekä heteronormatiivisuuteen. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan lyhyesti sanottuna näkemystä kahdesta vastakkaisesta sukupuolesta, jotka täydentävät toisiaan ja ovat riippuvaisia toisistaan niin seksuaalisella tasolla kuin työn- ja valanjaon käytänteissäkin (Julkunen 2010, 14–15, 18.)

Tutkimuskysymykseni olen asettanut seuraavasti: Millaisia ammatillista segregaatiota koskevia diskursseja Valitse ala päällä -kampanjan aikana käydyissä verkkokeskusteluissa esiintyy? Lähestyn tutkimuskysymystäni soveltaen Anu Pynnösen (2013) kehittämää diskurssianalyysin kolmivaiheista prosessia. Hän näkee diskurssianalyysin syvenevänä prosessina, joka käynnistyy tekstin tasolla liikkuvasta analyysistä (Pynnönen 2013, 32). Analyysin ensimmäisessä vaiheessa aineistoon tutustutaan mahdollisimman vähin ennakkokäsityksin, jolloin voidaan puhua neutraalin ja havainnoivan analyysiotteen hyödyntämisestä (ks. Pynnönen 2013, 32). Käytännössä aloitin aineiston analysoinnin avoimilla kysymyksillä ja hahmottelin, mitä aineistoni sisältää. Kysyin aineistoltani:

1. Mistä verkkokeskusteluissa puhutaan, millä sanoilla ja miten?

Aloitin aineistoon tutustumisen selailemalla, millaisista konkreettisista asioista keskusteluissa puhutaan ja millaisin käsittein. Tässä vaiheessa analyysin fokuksessa olivat sanat, ilmaukset, lauseet, metaforat ja puheenvuorot itsessään. (Pynnönen 2013, 32.) Erottelin yliviivaustusseilla eri tyyppisiä aineistokatkelmia, jonka jälkeen keräsin saman tyyppiset katkelmat omiksi ryhmikseen. Pynnösen mukaan tämän analyysivaiheen tuloksena syntyy keskeisten teemojen luokittelu, jonka kautta voidaan kuvailla tutkimusilmiötä. Näin keskeiset diskurssit ja niiden tunnusmerkit alkavat hahmottua. (Pynnönen 2013, 32.) Tässä vaiheessa aineistostani nousi esiin pari selkeää diskurssia ja muutama selvästi jäsentymättömämpi kokonaisuus.

Diskurssianalyysiä voisi kuvata siten, että polku tarkentuu ja laajenee askel askeleelta. Toisessa vaiheessa liikutaan tulkitsevalla tasolla, jolloin tutkija pyrkii ymmärtämään tekstiä ja diskurssia laajemmin yhteiskunnallisissa konteksteissa (Pynnönen 2013, 33). Tässä vaiheessa kysyin aineistoltani:

2. Miten ammatillisen segregaaation ilmiötä kuvataan ja perustellaan? Miten ilmiötä luonnollistetaan ja haastetaan?

Aineiston sisältöä ja piirteitä voi vertailla sekä tarkastella niiden välisiä suhteita, eli etsiä samankaltaisuuksia, ristiriitaisuuksia, poikkeamia ja säännönmukaisuuksia (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 166–168). Diskurssien selkeä rajaaminen osoittautui haastavaksi. Jossain vaiheessa minulla oli työpöydälläni viisi tai kuusi diskurssiaihiota. Analyysin tarkentuessa sain lopulta muodostettua neljä selkeää diskurssia, jotka kuvastavat aineistoni erilaisia puhetapoja ammatillisesta segregatiosta.

Kommenttien runsas määrä toi esiin diskurssianalyysille tyypillisiä haasteita. Monista kommentteista oli luettavissa merkityksiä, jotka sivusivat useampaa diskurssia. Koinkin välillä haastavaksi aineisto-otteiden jaottelun eri diskurssien sisälle, loogiseen järjestykseen. Päätin joidenkin kommenttien kohdalla jättää tulkitsematta niitä merkityksiä, jotka nousevat joka tapauksessa esille joissain muissa aineisto-otteissa. Tämän valinnan tein analyysitulosten selkeyttämiseksi.

Kriittinen diskurssianalyysi ei jää pelkästään diskurssien esittelyn tasolle, vaan siihen vaaditaan vielä kolmas kriittinen analyysivaihe. Tässä vaiheessa löydetty diskurssit kyseenalaistetaan ja asetetaan vallan ja vaikuttamisen viitekehyksiin. Analyysin tavoitteena on itsestäänselvyyksien purkaminen tai jopa sosiaalinen muutos. (Pynnönen 2013, 33.) Kriittisen diskurssitutkimuksen kannalta on olennaista tulkita, miten merkitykset tulevat ilmaistuksi ja mikä vaikutus niillä on. (Luukka 2000, 152.) Tämä analyysin vaihe on erityisen haastava, mutta oleellinen, kun tavoitellaan yhteiskunnan ja kulttuurin ymmärtämistä.

3. Miksi ilmiö kuvataan sellaisena kuin kuvataan? Mitä diskurssit merkitsevät? Jätetäänkö jotakin sanomatta?

Kriittisessä analyysivaiheessa kieltä tarkastellaan yhteiskunnallisena tuotoksena ja vaikuttajana (Pynnönen 2013, 29, 33). Nämä kysymykset liittyvät diskursiivisen vallan kuvaamiseen. Foucault'n mukaan vallankäyttöä tapahtuu kaikissa sosiaalisissa käytänteissä. Normalisoiva hallinta pakottaa ihmisiä pyrkimään tavallisuuden normien täyttämiseen keskeisillä elämän osa-alueilla. Samaten sukupuolitunut vallankäyttö ohjaa meitä toimimaan naiseuden ja miehisyyden normien ja ihanteiden mukaisesti. (Kantola 2010, 84–85.) Tarkastelen näitä sukupuolittavan vallan ja vaikuttamisen kysymyksiä kriittisessä pohdintaluvussa.

2.3 Tutkijan positio

Ronkaisen (ym. 2013, 71) mukaan tutkijan positiolla tarkoitetaan tutkijan suhdetta tutkittaviin ja tutkimuksen kohteeseen sekä tutkijan tietoisesta valitsemaa roolia. Laadullinen tutkimus on väistämättä tutkijansa näköinen, sillä tutkija on kokemushistorioineen tärkeä tutkimuksen osatekijä (Ronkainen ym. 2013, 70). Tutkija on itse ensisijainen väline esimerkiksi aineiston keräämisessä ja analysoimisessa. Kuvaukset, ymmärrykset ja tulkinnat perustuvat tutkimusaineistoon ja tutkijan kykyyn muodostaa niistä merkityksellinen kokonaisuus. (Lichtman 2013, 21.) Joki-

nen (1999) kuvailee diskurssintutkijan ja tutkimuskohteen välistä suhdetta konstruktiviseksi. Tutkija kuvaa tulostensa kautta sosiaalista todellisuutta samalla itse luoden sitä. (Jokinen 1999, 41.)

Marilyn Lichtman'n (2013) mukaan tutkijan tulee asettua kriittiseen rooliin laadullista tutkimusta tehdessään. Tutkijalla on kaikki valta ja vastuu kysymysten asetelussa, analyysin johtamisessa sekä tiedon keräämisessä ja suodattamisessa. Tutkijan tulisikin pohtia, miten esimerkiksi hänen taustansa, huolensa ja intressinsä vaikuttavat tutkimusprosessiin. Tällainen itsereflektointi voi auttaa tutkijaa tutkimuksen laadullisessa kontrolloinnissa. (Lichtman 2013, 25–27.) Omalla kohdallani sukupuolentutkimuksen sivuaineopinnot ja kiinnostus tasa-arvokysymyksiä kohtaan ovat vahvasti ohjanneet minut tutkimusaiheeni pariin. Henkilökohtaiset intressini ovat myös kiistämättä osaltaan ohjanneet minua valitsemaan kriittisen tutkimussuuntauksen tutkimusstrategiakseni. Toki kriittinen näkökulma on hyvin tyypillinen valinta feministiselle tutkimukselle ylipäänsä.

Tutkimustiedon luotettavuuden takaamiseksi olen pyrkinyt tuottamaan tieteellistä tietoa noudattaen Ronkaisen (ym. 2013) ohjeita. Heidän mukaan tutkimusta tehdessä on pyrittävä perustellun, objektiivisen ja kommunikoitavan tieteellisen tiedon tuottamiseen. Perusteltavuuteen kuuluu tutkimuslähtökohtien perustelu, systemaattinen tutkimusmenetelmien käyttö, väitteiden argumentointi ja ylipäänsä tutkimuksellisten valintojen perustelu. Objektiivisuutta on henkilökohtaisista ja tietoisista intresseistä luopuminen sekä ymmärrys siitä, että tutkimustieto tavoittaa vain pienen osan tarkasteltavasta ilmiöstä. Kommunikoitavuudella tarkoitetaan tutkimustulosten julkisuutta ja sitä, että tutkimuksen kannalta keskeiset valinnat tehdään näkyväksi. (Ronkainen ym. 2013, 11–12.) Tämän tutkielman kannalta keskeiset rajoitteet ja valinnat olen esitellyt ja perustellut tässä luvussa.

3 SEGREGAATIO KOULUTUKSESSA JA TYÖMARKKINOILLA

3.1 Segregaatio

Segregaatio sanana tarkoittaa muun muassa (rotu)erottelua, eristämistä, syrjintää ja hyljeksintää. Nykyisin termi liitetään tyypillisesti keskusteluun naisten ja miesten välisestä eriarvoisuudesta. (Kolehmainen 1999, 17, 26.) Suomalaisessa kontekstissa segregaatiolla viitataan vakiintuneesti sukupuolen mukaiseen tehtäväjakoon työmarkkinoilla (Heiskanen, Korvajärvi & Rantalaiho 2008, 111). Laajemmin sillä voi kuvata koulutuksen, ammattialojen ja työllistymisen eriytymistä sukupuolen lisäksi sosiaalisen ja kulttuurisen taustan ja muiden erojen suhteen (Brunila, Hakala, Lahelma & Teittinen 2013, 14). Tässä tutkielmassa keskitytään sukupuolen mukaiseen järjestykseen koulutuksessa ja työelämässä. Tässä luvussa avaan keskeisimpiä segregaatioon liittyviä seikkoja koulutuksen, työelämän ja yhteiskunnan näkökulmista.

Segregaation aiheuttamat haasteet liittyvät tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteutumisen lisäksi taloudellisen toiminnan tehokkuuteen ja työmarkkinoiden jäykistymiseen (Koistinen, 2014, 18; Kolehmainen 1999, 13). Segregaation olemassaolo nähdään ongelmallisena niin yhteiskunnalle, työmarkkinoille kuin yksittäiselle ihmiselle. Sukupuoleen liitetyt odotukset rajoittavat yksilöiden mahdollisuuksia valita itselleen sopivin työ ja toisaalta estävät työpaikkojen jakaantumisen parhaiten tehtävästi suoriutuville henkilöille (Lyytinen 2013, 3). Segregaation seurauksena talous ei pääse siis hyödyntämään kaikkea tuotantopotentiaaliaan (ks. Napari 2008, 470). Yhteiskunnan tasolla ongelmallisena nähdään myös työyhteisöjen homogeenisuus ja sitä kautta erilaisten elämäkokemusten puuttuminen sukupuolten mukaan eriytyneiltä ammattialoilta (Naskali 2010, 283).

Ammatillinen segregaatio pohjautuu pitkälti sukupuolittuneisiin koulutusvalintoihin. Ammatinvalinnassa konkretisoituu monet yhteiskunnalliset eronteot, joista yksi on sukupuoli (Brunila ym. 2013, 9; Ojala ym. 2009, 13). Sukupuolitetuksi

yhteisön jäseneksi kasvetaan ja sosiaalistutaan erilaisten erontekojen, nimeämisten ja kategorisointien kautta viimeistään kasvatusinstituutioissa (Mietola, Lahelma, Lappalainen & Palmu 2005, 11–12). Sukupuoli määrittelee edelleen muun muassa, millaisia odotuksia sukupuolille asetetaan, millaisia ominaisuuksia heihin liitetään ja millaisia mahdollisuuksia heille annetaan (Ojala ym. 2009, 13–18).

Sukupuolittuneiden jäsenysten ja odotusten mukaisesti naiset ja miehet toisintavat sukupuoltaan ja ylläpitävät sukupuolten välisiä eroja tekemällä selkeästi eriytyneitä koulutusvalintoja (Ojala ym. 2009, 24). Ammattien sukupuolittunut jakautuminen näyttäytyy melko pysyvältä, vaikka pieniä liikkuja tapahtuukin. Yksittäisten ammattien sisällä tapahtuu muutoksia siten, että pääasiassa naiset ylittävät niin sanottuja ammatillisia sukupuolirajoja. Monet naisistuneet ammatit ovat korkeakoulutusta vaativia, kuten esimerkiksi lääkärit, juristit ja tutkijat. Sen sijaan perinteisissä ammattimiesten töissä naisten määrä on kasvanut huomattavasti hitaammin. (Heiskanen ym. 2008, 113; Kaukonen 2011, 59; Kolehmainen 1999, 7, 38, 117–118, 138.)

Iso-Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan miehille on selkeää hyötyä naisvaltaisella alalla toimimisesta. Naisiin verrattuna heidän urakehityksensä on nopeampaa ja palkka korkeampaa. (Lupton 2006, 105.) Sama ilmiö pätee myös suomalaisiin työmarkkinoihin. Miesvaltaiselle alalle kouluttautunut nainen voi kohdata vaikeuksia työsaannissa sekä uralla etenemisessä (Keskitalo-Foley 2006). Sukupuolivähemmistön edustajina naiset kokevat myös tarvetta sulautua joukkoon, kun taas miehet pyrkivät vahvistamaan sukupuoltaan naisvaltaisessa työympäristössä (Kari-Björkbacka 2012, 4; Lupton 2006, 106). Jopa akateemisessa maailmassa naiset joutuvat todistelemaan olevansa ”hyviä jätkiä” miesvaltaisessa työyhteisössä (Lempiäinen 2014, 178).

Päivi Vuorinen-Lampila (2016) tarkastelee artikkelissaan segregaaation ilmenemistä korkeakoulusta valmistuneiden työllistymisessä. Hän toteaa, että tällä hetkellä työikäiset suomalaiset naiset ovat korkeammin kouluttautuneita kuin miehet. Yliopistotutkinnon saavuttaminen näyttäytyy työelämässä pärjäämisen kannalta naisille myös selvästi tärkeämpänä kuin miehille. Miehet kuitenkin hyötyvät kor-

keakoulututkinnostaan naisia enemmän. Miehet saavat naisia nopeammin ja paremmin koulutusta vastaavaa työtä ja todennäköisemmin vakituisempia työsuhteita. Lisäksi he toimivat korkeammissa asemissa naisia useammin. Tulokset on saatu tutkimalla saman tutkinnon suorittaneiden naisten ja miesten työllistymistä, joten pelkkä koulutusvalinta ei selitä naisten ja miesten päätymistä erilaisiin asemiin työelämässä. (Vuorinen-Lampila 2016, 285–288.) Voidaan todeta, ettei koulutetun naisen 'luvattu maa' mielikuva toteudu tasa-arvon saavuttamisen puheista huolimatta (ks. Husu 2001, 68).

3.2 Sukupuoli työmarkkinoiden rakentajana

Ammatillisen kahtiajakautumisen tausta sijoittuu sotiemme jälkeiseen hyvinvointivaltion rakentamisen aikaan. On arvioitu, että osaamisten sukupuolittaminen on ollut merkityksellistä kansallisvaltion ja sen talouden rakentamisen sekä puolustautumisen kannalta. Kahtiajakautuminen alkoi toden teolla 1960-luvulla, kun yhteiskunnallista kokonaistyötä jaettiin suurin linjauksin mies- ja naisammatteihin. Ammattikasvatukseen sukupuolittuneiksi ihanteiksi nousivat insinööri ja sairaanhoitaja. (Heikkinen 2011, 65–75.) Tämä jako on edelleen voimissaan, sillä teknillinen ala on erittäin miesvaltainen, kun taas sosiaali- ja terveysala on täynnä naisia. Esimerkiksi vuonna 2007 yli 90 prosenttia sairaanhoitajista oli naisia. Tietotekniikan, elektroniikan ja informaatiotekniikan asiantuntijoista yli 80 prosenttia oli miehiä. (Kaukonen 2011, 56–58.)

Sukupuoli on keskeinen tekijä suomalaisen työelämän rakentajana (esim. Kari-Björkbacka 2012; Koistinen 1999, 61). Näkyvin sukupuolen mukainen eriytyminen näyttäytyy ammattirakenteissa ja yksittäisissä ammateissa. Karkeasti katsottuna sukupuolet ovat jakautuneet eri toimialoille ja sektoreille. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2008 yksityisellä sektorilla työskentelevistä 60,6 prosenttia oli miehiä ja vastaavasti julkisella sektorilla työskentelevistä 71,9 prosenttia oli naisia. Toimialoista sosiaali- ja terveyspalvelut olivat naisvaltaisimpia noin 90 prosentilla. Miesvaltaisimman toimialan oli rakennusala, jossa 93 prosenttia työtä tekevästä oli miehiä. (Tilastokeskus 2010, 40, 45.)

Segregaatio näyttäytyy myös työpaikkatason ilmiönä. Työtehtävät ja asemat jakautuvat eri tavalla sukupuolten kesken ja yleensä miesten eduksi. (Kolehmainen 1999, 23–24.) Segregaatiosta voidaan erottaa horisontaalinen ja vertikaalinen jakautuminen. Horisontaalinen segregaatio näkyy naisten ja miesten tehtävien, ammattien, toimialojen sekä työnantajasektorien eriytymisenä. Vertikaalinen segregaatio kuvaa sen sijaan sukupuolten hierarkkisten asemien, urakehityksen ja palkkauksen eroja. Perinteisesti miesten urakehitys on nopeampaa, ja he toimivat paremmissa asemissa paremmilla palkoilla. (Kolehmainen 1999, 6.)

Yhteiskunnallinen keskustelu työmarkkinoiden epätasa-arvosta koskee yleisimmin palkkatasa-arvoa, joka kallistuu sitkeästi miesten hyväksi. Kuuluisa toteamus, että naisen euro on noin 80 senttiä, pitää edelleen paikkansa. Suomalaisten naisten ja miesten välinen palkkaero on yksi EU-maiden korkeimmista (Napari 2008, 470). Tilastokeskuksen laskelmat kertovat naisten ansioiden olleen 81 prosenttia miesten ansioista vuonna 2008. Naisten keskiansio oli 2530 euroa kuukaudessa, kun taas miesten vastaava keskiansio oli 3114 euroa kuukaudessa. (Tilastokeskus 2010, 60–61.) Myös saman alan ja saman ammattinimikkeen tehtävissä naiset tienaaavat noin 80–83 prosenttia miesten palkoista (Koistinen 2014, 274).

Sukupuolten välisille palkkaeroilla on haettu monenlaisia selityksiä. Osaa niistä voidaan pitää luonnollisina tekijöinä ja osaa taas syrjivinä. Työmarkkinoiden segregaatiota pidetään yhtenä tärkeimpänä sukupuolten palkkaeroja selittävänä tekijänä. Palkkaerojen syntyä voidaan tarkastella myös sukupuolten välisillä tuottavuuseroilla. Nämä erot voivat johtua sukupuolten erilaisista panostuksista koulutukseen ja työkokemukseen. Naisten nähdään myös valitsevan henkilökohtaisista mieltymyksistä tai sosiaalisista syistä työpaikkoja ja ammatteja, joissa maksetaan heikompaa palkkaa kuin miesvaltaisilla aloilla. (Kauhanen & Napari 2011, 2–3; Koistinen 2014, 271 & 274; Napari 2008, 471–473.)

Yhden selityksen mukaan naisten ja miesten väliset palkkaerot johtuvat osittain siitä, että työnantajat maksavat samanarvoisesta työstä huonompaa palkkaa naisille. Tällaista palkkadiskriminaatiota on selitetty työnantajien politiikalla ja työn-

antajien oletuksella naisten tuottavuuden epävarmuudesta, naiset kun ovat potentiaalisia synnyttäjiä. Jostain syystä työnantajat maksavat silti pienempää palkkaa myös lisääntymisiän ohittaneille naisille, vaikka heidän odotettu työssäkäyntikä on odotetusti korkeampi ja terveys parempi kuin samaikäisten miesten. (Koistinen 2014, 271; Kangasniemi 1997, 12–13.)

Suomen laki ja yleinen työelämän toimintaperiaate kieltävät sukupuoleen perustuvan palkkasyrjinnän ja velvoittavat edistämään palkkatasa-arvoa. Samapalkkaisuus periaatteen mukaan samasta ja samanarvoisesta työstä pitäisi maksaa sama palkka sukupuolesta riippumatta. Palkkatasa-arvoa on lähdetty korjaamaan esimerkiksi tasa-arvosuunnitelmien, palkkakartoitusten ja työn vaativuuden arvioinnin kautta. Työn vaativuuden arviointiin vaikuttaa silti vahvasti se, millaisia osaamis- ja vaativuustekijöitä arvostetaan korkeammalle. (Saari 2012, 202–207.) Tällöin arviointi pohjautuu edelleen siihen, että toista sukupuolta ja siihen liitettyjä ominaisuuksia pidetään parempana.

On todettu, että miesten töiden korkeampi arvostus yhteiskunnassamme näyttäyty miesammattien selkeästi parempana palkkatasona (Kolehmainen 1999, 12). Ilmiötä selitetään osittain sillä, että miehet työskentelevät yleisesti yksityisellä sektorilla, joka tuottaa rahaa, kun taas naisvaltainen julkinen sektori kuluttaa yhteiskunnan varoja. Tuottavampi työ tarjoaa paremmat tulot kuin vähemmän tuotettava työ. (Koistinen 2014, 278.) Yksityisellä puolella on mahdollisuus palkita työntekijöitään mielensä mukaan, kun taas julkisella puolella on tarkat säännökset palkkatasoista sekä paineet pitää kuluja kurissa.

Palkkaepätasa-arvon lisäksi syrjintä on keskeinen tasa-arvo-ongelma. Työelämän sukupuolittuneisiin käytäntöihin piiloutuva epäsuora ja rakenteellinen syrjintä ovat edelleen voimissaan (Koistinen 2014, 279). Suomalaisten naisten korkeasta koulutustasosta huolimatta sukupuolen mukaiset hierarkkiset jaot eivät ole kadonneet työmarkkinoilta (Heiskanen ym. 2008, 113). Tämä ongelma ilmenee esimerkiksi naisten kohtaamassa lasikattoilmiössä, mikä näyttäytyy selvimmän naisten vähyytenä ylimmillä johtopaikoilla. Lasikatto metafora kuvaa tyypillistä naisten urakehityksen pysähtymistä ylimmän organisaatiojohdon alapuolelle (Kauppinen 2006, 15). Syitä ilmiölle on haettu esimerkiksi naisten kunnianhimon

puutteesta ja hyvä veli -verkostoista. Kaisa Kauppisen (2006, 17–18) mukaan lasikattoa ylläpitävät lisäksi perinteiset miesjohtajuutta tukevat työkulttuurit, naisten suuremmat perhevastuut sekä naisten kohtaama tuen puute ja syrjintä. Näiden lisäksi arvovalinnat ja kulttuuri vaikuttavat vahvasti lasikattoilmiön syntyyn.

Naisten kantamat perhevastuut nostetaan tyypillisesti keskeiseksi selitykseksi naisten heikommalle työmarkkina-asemalle. Lastensaanti ja hoitovastuu aiheuttavatkin katkoksia naisten työurille (Napari 2008, 473). Samaan aikaan miehet pitävät vain noin yhdeksän prosenttia vanhempainvapaista (Kela 2014), mikä näkyy merkittävänä kuormituksena naisvaltaisilla aloilla ja julkisella sektorilla. Miesvaltaiset alat maksavat huomattavasti vähemmän uusien sukupolvien kasvattamisesta. (Hentilä 2006, 158.)

Perhevastuun kasautuminen naisten hartioille voi näyttäytyä ongelmallisena myös miesten kannalta, sillä kulttuuristen odotusten vuoksi he eivät välttämättä pääse hyödyntämään heille oikeutettuja vanhempainvapaita (Heiskanen ym. 2008, 114). Perheen sisällä vanhempainvapaiden jakamiseen vaikuttaa perinteisten sukupuoliroolien ylläpidon lisäksi usein palkkaus; se kumpi tienaa vähemmän jää hoitamaan lasta. Pitkällä tähtäimellä naisten kantama hoitovastuu vaikuttaa negatiivisesti heidän urakehitykseensä ja eläkkeisiinsä. Perhevastuiden tasaisemmalla jakautumisella voitaisiin osaltaan parantaa sukupuolten välistä tasa-arvoa työmarkkinoilla. Esimerkiksi Ruotsissa ollaan jo sitouduttu tavoittelemaan perhe- ja naisystävällisempää työelämää tasa-arvon edistämiseksi (Vuorinen-Lampila 2016, 303).

4 TASA-ARVON EDISTÄMINEN

4.1 Tasa-arvo

Tasa-arvon käsitteellä viitataan useimmiten sukupuolten väliseen tasa-arvoon (Brunila 2009, 9). Siitä on tullut tavallaan yleiskäsite puhuttaessa erilaisista sukupuolten välisiin suhteisiin liittyvistä kysymyksistä (Holli 2003, Nousiainen 2012a, 32). Tasa-arvon käsite on monitulkintainen, ja se saa erilaisia sisältöjä riippuen siitä, missä yhteydessä siitä puhutaan. Tasa-arvon määritelmä on myös vahvasti sidoksissa aikaan ja paikkaan. (Ylöstalo 2012b, 45.) Esimerkiksi suomalaisessa tasa-arvokeskustelussa puhutaan hyvin erilaisista asioista kuin vaikkapa kehitysmaissa. Sisällöt muuttuvat myös tasa-arvon edistyessä. Reilut sata vuotta sitten Suomessa puhuttiin vasta naisten äänioikeuden mahdollistamisesta, nyt fokuksessa on erityisesti tasa-arvon edistäminen työelämässä.

Tasa-arvon näkökulmasta on olennaista ymmärtää, kuinka sukupuoli on kulttuurisesti ja sosiaalisesti tuotettua. Sukupuolta ei siis tällaisessa kontekstissa tarkastella fyysisenä tai biologisena ominaisuutena. (Huhta, Kolehmainen, Lavikka, Leinonen, Rissanen, Uosukainen & Ylöstalo 2005, 29.) Sukupuolentutkijat esittävät kolme keskeistä tulkintaa tasa-arvosta; tasa-arvo yhtäläisinä oikeuksina, sukupuolieroon perustuva tasa-arvo ja moninainen tasa-arvo. Yhtäläinen tasa-arvo tarkoittaa sukupuolten yhtäläisiä mahdollisuuksia tehdä valintoja, kehittyä ja tulla palkituksi työssään ilman tiukkoja sukupuolenmukaisia rajoituksia. Erojen ja moninaisuuden tasa-arvoon kuuluu se, että naisten ja miesten toimintatapoja, pyrkimyksiä ja tarpeita arvostettaisiin samalla tavalla, vaikka ne olisivat erilaisia. (Huhta ym. 2005, 30; Ylöstalo 2012b, 47.)

Sukupuolten samanlaisuuteen ja erilaisuuteen perustuvia tasa-arvonäkemyksiä on kritisoitu siitä, että niissä verrataan aina naisia ja naiseutta suhteessa miehiin ja miehisyteen (Ylöstalo 2012b, 52). Samanlaisuusteoria pyrkii sulauttamaan naiset vallitsevaan diskurssiin, eli miehiseen normiin, kun taas erilaisuusteoriassa

halutaan korostaa naiseutta ja alistettuja feminiinisiä arvoja ohi hallitsevien maskuliinisten arvojen (Kuusipalo 2002, 213).

Tasa-arvo ajatteluun on myös vakiintunut jaottelu mahdollisuuksien tasa-arvon (*equality opportunities*) ja lopputulosten tasa-arvon (*equality of results*) välillä. Mahdollisuuksien tasa-arvolla viitataan muodolliseen tasa-arvoon, jota turvataan yhtäläisellä juridisella asemalla sekä laeilla ja säännöksillä, jotka koskevat yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia. Lopputulosten tasa-arvo tarkoittaisi tosiasiallista tasa-arvoa; sitä, että jokaisella on lähtökohdista riippumatta mahdollisuus samaan lopputulokseen yhteiskunnassamme, olipa kyse sitten koulutuksesta, työelämästä tai vaikkapa poliittisista vaikutusmahdollisuuksista. (Holli 2012, 78.) Tasa-arvon edistämisen tavoitteena on jonkinlainen sukupuolineutraali ihanneyhteiskunta, jossa sukupuolella ei ole väliä ja kaikki ihmiset saavat yhtäläiset mahdollisuudet ja yhtäläisen kohtelun (Kuusipalo 2002, 212).

4.2 Tasa-arvotyö

Suomalainen tasa-arvolainsäädäntö keskittyy pitkälti sukupuolten tasa-arvon edistämiseen (Harjunen 2010a, 305). Perustuslakiin on erikseen kirjattu laki (609/1986) naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Lailla on tarkoitus estää sukupuoleen perustuvaa syrjintää, edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa ja parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. (Finlex.fi 2016.) Kyseinen laki on työpaikkojen tasa-arvon kehittämistyön kannalta tärkeä, sillä sen mukaan jokaisen työnantajan tulisi edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Vähintään 30 hengen työpaikoilla tulee laatia tasa-arvosuunnitelma, joka koskee erityisesti palkkausta ja muita työsuhteen ehtoja. (Ylöstalo 2012b, 46.) Valitettavasti suunnitelmien laatimista ja toteuttamista laiminlyödään monissa yrityksissä. Työelämän tutkimuskeskuksen mukaan 62 prosentilla yrityksistä oli tasa-arvosuunnitelma vuosina 2008–2009. Suunnitelmien laadussa oli kuitenkin paljon parantamisen varaa, sillä toimenpiteet eivät olleet aina konkreettisia tai seurannasta ei oltu sovittu. (Uosukainen, Autio, Leinonen & Syrjä 2010, 3.)

Tasa-arvolaki koskee myös koulutusta ja opetusta. Lain 5 §:n (17.2.1995/206) mukaan viranomaisten, oppilaitosten sekä muiden koulutusta järjestävien tahojen tulee huolehtia siitä, että naisilla ja miehillä on yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Oppilaitokset on myös veloitettu tekemään vuosittain tasa-arvosuunnitelma (6 b § (15.4.2005/232)), johon kirjataan tarpeelliset toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi. (Finlex.fi 2016.)

Tasa-arvosta ja tasa-arvoisesta toiminnasta on valistettu, kasvatettu, opetettu ja koulutettu jo vuosikymmenten ajan (Brunila 2009, 35). Tasa-arvon kehittämistyöstä voidaan puhua tasa-arvotyönä. Se on pitkälti viranomais- ja tutkimustoimintaa, jolla pyritään sekä tasa-arvolain että toiminnallisen tasa-arvon toteutumiseen erityisesti koulutuksessa ja työelämässä.

Ammattien ja koulutuksen segregaatiota on pyritty purkamaan 1970-luvulta lähtien erilaisilla tasa-arvoa edistävillä ohjelmilla. Erityisesti tyttöjä on pyritty kannustamaan miesvaltaisille aloille. Suomessa on tutkittu 1980-luvulta lähtien työelämän ja ammattien sukupuolittumista, fokuksena lähinnä naiset ja naisammattit. Euroopan unionin valtavirtaistamispolitiikan myötä Suomessa on toteutettu enimmäkseen sukupuolten välisiä ammatillisia ja koulutuksellisia eroja vähentäviä hankkeita. (Heikkinen 2011, 47–62.) Esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön luotsaama Valtava-kehittämisohjelma on juuri tällainen segregaation purkuun tähtäävä hanke.

Sekä kansallisissa että Euroopan unionin ohjelmissa on pyritty luomaan yhtäläisiä mahdollisuuksia naisille ja miehille. Ohjelmien kautta on lisätty yhteiskunnan toimijoiden tietoisuutta työelämän syrjivistä käytännöistä, joita voidaan estää rekrytoinnin, palkkausjärjestelmien, urakehityksen ja yhteiskuntapoliittisten järjestelmien toimintojen kautta. Ohjelmien kautta on pyritty myös rohkaisemaan naisia ja miehiä ylittämään perinteisiä sukupuolirajoja ammattien ja työtehtävien jaoissa, mitä voidaan pitää yhtenä tärkeänä ratkaisun avaimena segregaation purkamiselle. (Koistinen 2014, 277.)

Tasa-arvo työelämässä tarkoittaisi naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia tehdä valintoja, kehittyä työssä sekä tulla palkituksi sukupuolesta riippumatta

(Leinonen, Uosukainen & Ylöstalo 2006, 172). Tämä liittyy vahvasti jo aiemmin mainittuun palkkatasa-arvon tavoitteeseen, johon Suomi on sitoutunut oman lainsäädännön lisäksi YK¹- ja EU-tasolla². Palkkatasa-arvoa on pyritty edistämään pitkälti kehittämis- ja selvitystyöllä. Esimerkiksi hallituksen ja työjärjestöjen yhteisen Samapalkkaisuusohjelman (2006–2015) hankkeilla on tavoiteltu palkkausjärjestelmien kehittämistä, työmarkkinoiden segregaaation purkua sekä tasa-arvosuunnittelun ja palkkakartoitusten edistämistä. Ohjelmalla ei ole kuitenkaan saatu aikaan merkittäviä kavennuksia naisten ja miesten palkkaeroihin. (Saari 2012, 209–214.)

Kristiina Brunila (2009) kritisoi suomalaisen tasa-arvotyön nykymallia projektitapaistumisesta. Tasa-arvoa viedään pitkälti eteenpäin julkisrahoitteisilla, erityisesti Euroopan unionin rahoittamilla, projekteilla. Projektitapaistuminen on johtanut tasa-arvon edistämisen vastuun siirtämiseen yksittäisille projekteille (Brunila 2009, 16–22) sen sijaan, että valtiolliset toimijat tekisivät pitkäjänteistä työtä tasa-arvoisemman yhteiskunnan eteen. Esimerkiksi Leena Teräs (2008) peräänkuuluttaa puuttuvaa tasa-arvotoimijoiden valtakunnallista verkostoa ja tasa-arvostrategiaa. Strategian avulla voitaisiin ohjata ja valvoa tasa-arvonedistämistoimenpiteitä ja niihin tarvittavia resursseja. Tämän hetkinen hankemalli tekee tasa-arvotyöstä katkonaista ja epävarmaa. (Teräs 2008, 35–37.)

Brunilan (2009) mukaan tasa-arvoprojektit ovat tuottaneet vuosikymmenten aikana huomattavan määrän tutkimustietoa. Tutkimuksissa on perehdytty muun muassa sukupuolen merkitykseen koulutuksen ja työelämän järjestäjänä, sukupuolittuneisiin käytäntöihin, sukupuolisensitiiviseen opetukseen ja ohjaukseen sekä oppimateriaaleihin. Valitettavasti tutkimustulokset ja ohjeistukset eivät ole useinkaan levittäytyneet laajempaan käyttöön. Projekteissa tehtävistä tutkimuksista on tullut enemmänkin tilaustutkimusta talouspoliittisten pyrkimysten edistämiseen kuin yhteiskunnallisen tasa-arvon edistämiseen. (Brunila 2009, 17, 140.)

¹ Suomi ratifioi Kansainvälisen työjärjestön (ILO) samanpalkkaisuussopimuksen (sopimus nro 100) vuonna 1962 (Saari 2012, 202).

² Euroopan unionin lainsäädäntöön kirjattiin samapalkkaisuus säädös (Amsterdamin sopimus) vuonna 1997 (Saari 2012, 209).

Lisäksi käytännön toimenpiteiden kehittäminen on ollut puutteellista, minkä seurauksena tasa-arvohankkeilla on ollut kaiken kaikkiaan melko heikot vaikutukset (Heikkinen 2011, 62; Teräs 2008, 35).

Vaikka tasa-arvo on laajasti hyväksytty arvo yhteiskunnassamme, käytännön tasa-arvotyö kohtaa ennakkoluuloja ja vastustusta jopa viranomaisissa (Teräs 2008, 35–37). Yksi syy saattaa olla ihmisten erilaisissa käsityksissä siitä, mitä tasa-arvo on. Joidenkin mielestä tasa-arvo on jo saavutettu tai jopa mennyt liian pitkälle. Tällaiset oletukset tasa-arvon toteutumisesta ja sukupuolten tasa-arvo-ongelmien vähättely ovat omiaan viemään pohjaa tasa-arvon kehittämistyöltä. (Luhtakallio, Raevaara, Holli & Saari 2007, 250–253; Ylöstalo 2012b, 44.) Tasa-arvoasiat saatetaan nähdä myös pelkästään naisten asioiden edistämisenä, jonka vuoksi useimmat miehet eivät koe tasa-arvon kehittämistä itselleen tärkeäksi. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on haastavaa myös siksi, että sukupuolineutraalisuuden ihanne on niin vahva suomalaisessa työelämässä (Leinonen ym. 2006, 190).

5 AMMATILLISTA SEGREGAATIOTA KOSKEVAT DISKURSSIT

5.1 Luonnollistava diskurssi

Tulkitsen luonnollistavaksi diskurssiksi puheet, joilla perustellaan ammatillista segregatiota naisten ja miesten erilaisilla biologisilla, fyysisillä tai henkisillä ominaisuuksilla. Diskurssi liittyy luonnollistavaan näkemykseen sukupuolesta, jolloin sukupuoli nähdään ennen kaikkea biologiasta lähtevänä ominaisuutena ja annettuna asiantilana. Kun sukupuoli ymmärretään syntymässä saatuna, luonnollisena erona, siitä seuraa stereotyyppisiä itsestäänselvyksiä liittyen sukupuollittuneisiin ammatteihin. (Ojala ym. 2009, 18–19.) Juuri tällaisia stereotyyppisiä merkityksiä analysoitavista aineisto-otteista nousee esiin. Tulkitsen luonnollistavan diskurssin tutkimusaineistoni näkyvimmäksi ja hallitsevimmäksi diskurssiksi. Luonnollistavaa näkemystä edustavia kommentteja oli niin runsaasti, että jouduin jättämään paljon samantyyppisiä kommentteja analyysin ulkopuolelle. Analyysissa on kuitenkin mukana diskurssin kannalta keskeisimmät aineisto-otteet.

Analysoitavissa verkkokeskusteluissa esiintyy paljon puhetta naisten ja miesten välisistä fyysisistä eroista. Seuraavissa otteissa sukupuolten fyysiset eroavaisuudet saavat merkittävän roolin ammattien ja työtehtävien sukupuolisessa jakautumisessa.

Mutta kyllähän realiteetit silti pitää ottaa huomioon. Joissakin ammateissa vaan naisen fyysiikalla ei välttämättä pärjää niin hyvin kuin miehen fyysiikalla, valitettavasti niissä on eroa, halusi tai ei. (...) (Routakukka, keskustelu 1)

Otteessa fyysiikka näyttäytyy naisille rajoittavana tekijänä tietyissä ammateissa, mitä pidetään yleisesti jaettuna tosiasiana. Sukupuolten fyysiset erot esitetään luonnollisena totuutena, jolla ylläpidetään sukupuolten vastakkainasettelua.

(...) Halutaan mieluummin miespuolinen pt, koska miesten on helpompi saavuttaa personal trainerille tärkeä (...) lihaksikas fyysiikka, naisille se tulee vain vuosien systemaattisen työn jälkeen. (...) Joten minkäs teet. Naiselle

varmaan joku ryhmäliikunnanohjaus olisi parempi valinta. (...) (Bonski, keskustelu 1)

(...) palomiehen hommat on nimenomaan miesten työtä. Siinä se fysiikka on kuitenkin erittäin tärkeässä roolissa, ja sanomattakin selvää ettei naiset pääse samoihin fyysisiin suoritukseen kuin miehet. (loopy, keskustelu 2)

Otteissa luonnollistetaan sukupuolten työnjakoa toteamalla, etteivät naiset pysty samanlaisiin fyysisiin suorituksiin kuin miehet. Otteissa perustellaan sukupuolten mukaisia työnjakoa kulttuurisesti jaetuilla faktatiedoilla miesten fyysisestä vahvuudesta. Ilmaisilla 'joten minkäs teet' ja 'sanomattakin selvää' ei anneta tilaa esimerkiksi sellaiselle mahdollisuudelle, että jotkut naiset voisivat pärjätä aivan hyvin fyysisesti rankoissakin tehtävissä, vaikka tänä päivänä monet naiset panostavat tosissaan voimaharjoitteluun ja huippukunnon saavuttamiseen.

(...) Olen tottunut raskaaseen työhön ja ymmärrän että tasoitetyöt eivät ole oikein naistenjuttuja (...) Nyt kuitenkin kesällä hain ruiskumaalarin paikkaa eräältä ovitehtaalta, missä nykyään olenkin töissä. Mutta en todellakaan saanut juuri sitä ruiskumaalarin paikkaa, koska kuulemma naiset eivät voi tehdä niin raskasta työtä, että ruiskut ja maalipöntöt ovat painavia että se ei ole naisten hommaa. Ärsyttävää, ihan hyvin oisivat voimat siihen työhön riittäneet. (...) (Incurable, keskustelu 1)

Kesätöissä ainakin tein havainnon (miesvaltainen ala, naisia ei minun lisäksi ollut yhtäkään), että monesti miehet uskoivat minun olevan niin heiveröinen etten selviä samoista fyysistä voimaa vaativista tehtävistä kuin muut. (...) (tohvelikuningatar, keskustelu 1)

Otteet vahvistavat vallitsevaa stereotypiaa fyysisten erojen tärkeydestä. Stereotypiaan liittyy naisten fyysisten kykyjen vähättelyä ja epäilystä heidän pärjäämisestään. Käsitys miesten vahvuudesta ja naisten heikkoudesta on niin voimakas, ettei yksilöllisiä eroja tunnusteta tai tunnusteta. Fyysinen sukupuoli lokeroidaan vahvoin ja heiveröisiin, jolloin ei anneta tilaa sellaiselle mahdollisuudelle, että

joku nainen voi olla vahva tai joku mies puolestaan heiveröinen. Fyysiset ominaisuudet nähdäänkin joko rajoittavina tai positiivisena tekijänä riippuen sukupuolesta.

Haittaa. Haluaisin olla poliisi mut en mä tyttönä. (collagen, keskustelu 1)

Kyllä minä ainakin tiedostan, ettei minulla 160 senttisenä naisena ole asiaa esim. poliisiksi tai vartijaksi. Turpiin tulisi, eikä siinä tasa-arvolippujen liehuttelut paljoa auta. (Jaha, keskustelu 1)

Tulkitsen lyhyen toteamuksen 'en mä tyttönä' kertovan voimattomuuden tunteesta vallitsevan sukupuolijärjestyksen edessä. Otteissa naiseus ja poliisin tai vartijan työt eivät näyttäyty sopivana yhtälönä pitkälti fyysisten ominaisuuksien vuoksi. Fyysisissä miesvaltaisissa ammateissa toiminen ei edusta "normaalia" naisena olemista, minkä vuoksi ammattihaaveesta saatetaan luopua. Sukupuoli voikin näyttäytyä jonkinlaisena merkinä siitä, mille alalle voi hakeutua ja mille ei (Lappalainen ym. 2010, 51–52).

Tasa-arvolippujen liehutteluun viittaamisella pyritään vahvistamaan luonnollistavan diskurssin voimaa. Biologinen ja fyysinen sukupuoli nähdään tässä diskurssissa perustavanlaatuisena ammatinvalintaa ohjaavana tekijänä, mitä vastaan on turha taistella tasa-arvokampanjoin.

Vaikka minä olisinkin pätevä tietotekniikan insinööriksi, miksi ihmeessä hakeutua tasa-arvon vuoksi alalle, joka ei oikeasti kiinnosta pätkääkään? Moniteinityttö hakeutuu ensi keväänäkin miesvaltaisille ammattikoulualoille vain siksi, että on coolia erottua massasta, vaikka se autojen rassausta ei kiinnostaisi oikeasti pätkääkään. Tuo on mielestäni huomattavasti enemmän haitaksi tasa-arvolle kuin se, että tytöt nyt vain ovat geneettisesti enemmän suuntautuneita hoiva-alalle kuin miehet ja se näkyy suoraan alan työntekijöiden sukupuolijakaumassa. (masaksi, keskustelu 1)

Myös tässä oteessa kritisoidaan sukupuolirajojen rikkomiseen kannustavaa tasa-arvotyötä. Sukupuolelle epätavanomaisen alan valinta esitetään tämän hetken trendinä, sillä 'on coolia erottua massasta'. Oteessa todetaan biologiasta

lähtevänä faktana, että naisia ja miehiä kiinnostaa erilaiset asiat, mikä näkyy suoraan ammattien sukupuolittuneena eriytymisenä. Luonnollistavassa diskurssissa ei haluta uhrata ajatuksia sukupuolten erojen ja vastakkainasettelun kyseenalaistamiselle, vaan asioiden todetaan olevan niin kuin niiden oletetaan olevan.

Otteessa puhutaan myös sukupuoliin liitetystä ominaisuuksista ja esitetään perinteinen vastakkainasettelu miesten kiinnostuksesta tekniikkaan ja naisten kiinnostuksesta hoivatyöhön. Koulussa poikien oletetaan olevan kiinnostuneita teknisistä töistä, joten pojat ohjataan tai he ohjautuvat teknisiin käsitöihin, kun taas tytöt valitsevat useimmiten tekstiilityön. Koulu ja opettajat vaikuttavatkin sukupuolijärjestyksiin monin tavoin, vaikka virallisissa opetussuunnitelmissa on sitouduttu sukupuolineutraaleihin käytäntöihin. Sukupuolten erilaisen kohtelun, perinteisten sukupuolimallien ylläpidon ja muiden eroa tekevien toistojen kautta tuotetaan ja ylläpidetään kahta erillistä sukupuolta. (Gordon, Holland & Lahelma 2000, 39–40, 92; Ojala ym. 2009, 18.)

(...) naiset ovat yleensä vähän huolellisempia ja näppärimpiä käsistään, joten yleensä naiset osaavat paremmin tehdä tapetointia, koristemaalausta sun muuta. (Incurable, keskustelu 1)

(...) joihinkin töihin kuten keittiö/toimisto/siivoushommiin etua, tälläkin hetkellä työskentelen pitopalveluyrityksessä tarjoilijana ja kaikki työkaverini ovat myös naisia, pomoni ei ole edes tehnyt mahdollisille miestarjoilijoille vaatteita. (...) myös siivoustyössäni uskon että jälkeäni arvostetaan enemmän kuin miesten jälkeä, sillä oletuksena on että jos nainen siivoaa niin jälki on parempaa kuin miehen tekemä. (hyppykeppi, keskustelu 1)

Sukupuoliin liitetään paljon stereotyyppisiä oletuksia, jotka liittyvät muun muassa ominaisuuksiin. Otteissa naisiin liitetään erilaiset kädentaidot, jonka myötä tällaiset ominaisuudet nähdään vahvasti naistapaisina jopa siinä määrin, ettei miesten kädenjälkeä arvosteta samassa suhteessa. Merja Kinnusen ja Päivi Korvajärven (1996) mukaan luonnollistetut mielikuvat sukupuolten erilaisista kyvyistä ja taidoista eivät ole itsessään huonompia tai parempia. Naisten ja miesten, feminiinisyiden ja maskuliinisuuden erottelut kuitenkin ylläpitävät ja tuottavat kulttuurista

käsitystä sukupuolista. Näillä kulttuurisilla jäsenyksillä perustellaan naisten ja miesten välistä eriytynyttä työnjakoa. (Kinnunen & Korvajärvi 1996, 12–13.)

(...) Minä olen tosin kuullut hoiva-alalla ja esim. päiväkodissa töissä olleilta miehiltä, että he taas joutuvat "remonttireiskan" rooliin eli tekevät painavat hommat, laittavat taulut seinille yms. Vaikka siis heillä olisi ihan peukalo keskellä kämmentä eivätkä osaisi esim. porata, mutta silti heidän oletetaan se tekevän vain sen takia että ovat miehiä. (...) (TEM_Elina, keskustelu 1)

(...) Tällä hetkellä meillä on vanhainkodissa kolme miespuolista hoitajaa. Täytyy myöntää, että yksi heistä on ehkä välillä laitettu remppahommiin, mutta lähinnä sen takia, että häneltä oikeasti käy nuo hommat kätevästi. (...) (Rosemarie, keskustelu 1)

Sukupuolen mukaan jakautuneet tehtävät tulevat helpoiten näkyviin ja puheeksi sellaisissa työyhteisöissä, joissa on sekä naisia että miehiä (Korvajärvi 1996, 106–107). Otteissa kerrotaan hoiva-alan miespuolisista työntekijöistä, jotka ovat joutuneet tarvittaessa korjaustöihin sukupuolensa perusteella. Miessukupuoleen liitetään odotuksia ja oletuksia korjaustaidoista, vaikka 'heillä olisi ihan peukalo keskellä kämmentä'. Miesten oletetaan osaavan tällaiset asiat, koska ne liitetään Ojalan (ym. 2010, 18) käyttämän termin mukaisesti miestapaisuuteen. Kulttuurisamme olisi jopa outoa, jos miestä ei pyydetäisi tekemään remonttitöitä.

(...) Keskiverta mies kun valitsee alan ennemmin palkan kuin kutsumuksen mukaan, jolloin sosiaali- ja terveysalasta kiinnostuneet miehet hakeutuvat ennemmin vaikkapa ensihoitajaksi kuin lastentarhaopettajaksi. (masaksi, keskustelu 1)

(...) miehet ovat luonteeltaan keskimäärin aloitekykyisempiä ja kunnianhimoisempia kuin naiset. (...) (masaksi, keskustelu 1)

Diskurssissa puhutaan sukupuolesta olemuksena, joka nähdään ennen kaikkea biologiasta lähtevänä ominaisuutena ja annettuna asiantilana (ks. Ojala ym. 2010, 18). Otteissa tehdään eroa naisten ja miesten välille luontaisina pidettyjen

ominaisuuksien perusteella. 'Keskiverto miehen' nähdään valitsevan työnsä palkkauksen perusteella, eikä kutsumuksen perusteella, kuten naisten oletetaan tekevän. Perinteisesti esimerkiksi opettajan työtä on pidetty tällaisena kutsumusammattina, johon monet haluavat, vaikkei palkkaus ole kovin korkealla tasolla verrattuna moneen muuhun korkeakoulutusta vaativaan tehtävään.

Miehet mielletään otteissa luonteeltaan myös keskimäärin aloitekykyisemmiksi ja kunnianhimoisemmiksi kuin naiset. Menestyminen, kunnianhimo ja tuloksen tekeminen nähdäänkin perinteisesti miehisinä ominaisuuksina (Leinonen ym. 2006, 182). Naisia sen sijaan syytetään yleisesti kunnianhimon puutteesta, millä perustellaan esimerkiksi suomalaisten naisjohtajien vähyyttä.

Otteissa silmiinpistävää määreiden 'keskiverto' ja 'keskimäärin' käyttö. Ilmaisulla varotaan liiallisia yleistyksiä. Toisaalta otteet voi tulkita siten, että miehelle annetaan myös liikkumatilaa miessukupuolen sisällä – kaikki eivät ole kunnianhimoisia, aloitekykyisiä tai pelkästään palkasta kiinnostuneista vain koska ovat miehiä. Vaikkei sukupuolten edustajia voi todellisuudessa lokeroida tietynlaisiksi, niin stereotyyppiset oletukset elävät vahvasti.

Parturi-kampaajaksi haluava mies on automaattisesti homo, ja muillekin naisvaltaisille aloille hakeutuvat miehet joko saavat kummastuneita katseita (...) (masaksi, keskustelu 1)

Jotenkin tuntuu että jos tekee ns. väärän sukupuolen hommia niin on automaattisesti homoseksuaali, ja tällä on negatiivinen kaiku. Tai ehkä ei tytöillä niinkään, jos tyttö menee mettäpuolelle amikseen (tai armeijakin voitais lukea tähän) niin sille naljaillaan että saakohan se mitään aikaan kun on heiveröinen ja jäkä jäkä. Sitten taas jos poika menee opiskelee parturikampaajaksi niin se on automaattisesti homo. (finsternis94, keskustelu 1)

Enkä oo saanu mitään rekkalesbotteluakaan osakseni ainakaan päin naamaa, sekin kyllä ehkä tilanteesta riippuen naurattais vaan :D (chique_, keskustelu 1)

Koulutuksessa ja työelämässä ylläpidetään vahvasti heteronormatiivista ajattelua, joka korostaa sukupuolinormatiivisuutta ja heteroseksuaalisuutta normaaleina asiantiloina. Biologiasta lähtevä heteronormatiivinen ajattelutapa luokittelee ihmiset joko naisiksi tai miehiksi, toisilleen vastakkaisiksi ryhmiksi. Heteronormatiivisen mallin mukaan naisten tulee olla naisellisia ja miesten miehekkäitä. (Rossi 2006; Butler 1990, Lehtosen 2013, 130–131 mukaan.) Heteronormatiivisuus kahlitsee naiset ja miehet ylläpitämään stereotyyppistä näkemystä oikeanlaisesta mieheydestä ja naiseudesta. Ammatinvalinnan kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että miehen on suotavaa valita miehisenä nähty ammatti ja naisen naisellisenä pidetty työ noudattaakseen heteronormatiivista käyttäytymistä.

Sukupuolirajojen rikkominen näyttäytyy diskurssissa heteronormatiivisuuden vastaiselta, marginaaliselta käyttäytymiseltä. Aineisto-otteissa kerrotaan, kuinka vastakkaisen sukupuolen työn tekeminen nähdään viittavan homoseksuaalisuuteen. Ilmaisut 'naisvaltaisille aloille hakeutuvat miehet saavat kummastuneita katseita' ja 'homoseksuaali, ja tällä on negatiivinen kaiku' kertovat siitä, ettei heteronormatiivisuuden vastaista käyttäytymistä nähdä myönteisenä asiana. Sukupuolinormien rikkojat saavat osakseen 'homottelua', millä halutaan tehdä eroa "normaaleihin" sukupuolen esittämisen tapoihin.

Ilmaisuilla 'tai ehkä ei tytöillä niinkään' ja 'enkä oo saanu mitään rekkalesbottelua osakseni' huomioidaan, ettei sukupuolirajojen rikkomista liitetä niin helposti homoseksuaalisuuteen naisten kohdalla. Naisten tekemä rajanrikkomus ei kyseenalaista heidän heteroseksuaalisuuttaan, kuten miesten kohdalla helposti tapahtuu (Julkunen 2010, 233). Naisammatin valinta tai ylipäänsä mikään feminiinisyteen liittyvä ei sovi hegemonisen maskuliinisuuden luomaan ihannekuvaan miehestä (Jokinen 2010, 129–132).

(...) minusta suomalaisella naisella on vielä yllättävän hyvät lähtökohdat työskennellä täysin vapaavalintaisella alalla (toki fyysiset ja henkiset vahvuudet huomioiden) ilman silmien pyörittelyä, toisin kuin miehillä. (...) (maksaksi, keskustelu 1)

Aineisto-otteessa esitetään huoli miesten kapeammista valinnanmahdollisuuksista. Esimerkiksi Päivi-Katriina Juutilainen (2003, 2007) on todennut, että tyttöjen on kulttuuristen normien ja asenteiden näkökulmista helpompi valita miesvaltaisia aloja. Poikia sen sijaan kannustetaan vähemmän epätavanomaisille aloille. Kulttuuristen normien näkökulmasta miesten pärjäämisen tulisi mielellään rajoitua miehiselle alueelle.

Olen itse työskennellyt turvallisuusalalla ja saanut hyvin ristiriitaista kommenttia liittyen sukupuoleeni. Joidenkin mielestä naisvartija on tositilanteissa täysin hyödytön – toisten mukaan taas vähemmän provosoiva ja mieskollegaa supliikimpi, jolloin painimiselta voidaan todennäköisemmin vältyä. Lopetin alalla työskentelyn, koska en jaksanut olla sukupuoleni vuoksi jatkuvasti tapetilla sen sijaan, että olisin vain rauhassa saanut olla yksi muista. Samoja kokemuksia sain suorittuani naisten vapaaehtoisen asepalveluksen. (...) (masaksi, keskustelu 1)

Vaikka naisilla nähdään olevan enemmän vapauksia ammatinvalinnassa, se ei tarkoita, ettei sitä nähdä sukupuoliodotusten vastaisena toimintana. Aineisto-otteen ilmaisu 'sukupuolen vuoksi tapetilla (oleminen)' kertoo miesvaltaisen alan valitsemisen kyseenalaistamisesta, etenkin fyysisen tehtävien kohdalla. Julkusen (2010, 132) mukaan vakiintuneiden rakenteiden murtaminen ja muuttaminen edellyttävät toisinvaliditeettia pioneereja, alansa ainokaisia. Mitä tavallisempi näky vaikkapa naisvartija olisi, sitä vähemmän sitä todennäköisesti ihmeteltäisiin.

5.2 Miessukupuolen arvostamisen diskurssi

Miessukupuolen arvostamisen diskurssiksi nimeämässäni merkityssysteemissä tulevat esille monet tekijät, jotka nähdään hidasteena työelämän segregaaion purkautumiselle. Puheet käsittelevät sukupuolittuneita ominaisuuksia, kulttuurisia käsityksiä ja oletuksia sukupuolesta, vertikaalista segregatiota, lasten hankkimista ja sukupuolista syrjintää. Yhteisenä merkityksenä näille tekijöille näyttäytyy

miessukupuolen arvostaminen työelämässä. Kyseinen diskurssi sivuaa paikoit-
tain myös luonnollistavaa diskurssia. Miessukupuolen arvostamisen diskurssi on
luonnollistavan diskurssin ohella toinen tutkimusaineistoani hallitseva diskurssi.

(...) Entinen poikaystäväni oli tehtaassa aikoinaan kesätöissä, siellä oli aika tarkka työnjako siitä että naiset olivat tuotantolinjalla duunissa ja miehet istuivat valvomossa. Ex oli eka vähä aikaa tuotantolinjalla, josta hänet jonkin ajan päästä tultiin hakemaan että "tulepas poika täältä naisten seasta tuonne toimistoon". Ja niin hän sai sitten istua muiden miesten kanssa valvomossa loppuajan... (TEM_Elina, keskustelu 2)

Julkusen (1987, 2010) mukaan tehtaissa on perinteisesti ollut sellainen työnjako, että naiset työskentelevät lattialla miesten valvonnan alla. Näin ylläpidetään selkeää sukupuolten välistä työnjakoa ja hierarkiaa. (Julkunen 1987, 168–170; 2010, 135). Aineisto-otteen ilmaisut 'naiset olivat duunissa' ja 'niin hän sai sitten istua muiden miesten kanssa' paljastavat sen, kuinka miehet ja miesten tekemä työ valvomossa nähdään arvokkaampana kuin naiset ja heidän tekemänsä työ tuotantolinjalla. Oteessa on viitteitä pienen mittakaavan hyvä veli -verkostosta, jossa miehet suosivat samaa sukupuolta olevia henkilöitä jättäen naiset ryhmän ulkopuolelle.

(...) Ilmaisoin just eilen miehelleni pelon siitä, etten saa vakituista työpaikkaa etenkin omalta alalta (opiskelen ajoneuvoasentajaksi), sillä moni työnantaja ei kuulemma mielellään ota naista töihin siinä pelossa, että nainen tulee raskaaksi. (...) (Elaska, keskustelu 3)

(...) Nuori nainen ei välttämättä ole kovinkaan hyvä sijoitus mahdollisen äitiysloman takia (...) mistä on firmalle lisää kuluja ja vaivaa. (...) (kapokkipuu, keskustelu 1)

Miehen palkkaaminen on parempi sijoitus jo pelkästään äitiys- ja isyysvapaan perusteella. Kaikki eivät saa tai tahdo lapsia, mutta suurin osa saa ja tahtoo. (Asparagus, keskustelu 3)

Otteissa lasten haluamisen ja saamisen mahdollisuus näyttäytyy naisten työsaannin kannalta ongelmalliselta. Miehen palkkaaminen nähdään parempana sijoituksena kuin naisen palkkaaminen. Kaisa Kauppinen (2006) selventää, kuinka miehet myös hyötyvät perheen perustamisesta, kun taas naisia sakoteetaan siitä. Esimerkiksi naimisissa olevalla miehellä ajatellaan olevan vakaa tuki-joukko kotona, kun vastaavasti naisen nähdään asettavan perheensä edun uran edelle. (Kauppinen 2006, 21–22.) Tilastojen mukaan naiset käyttävätkin enemmän aikaa perhevelvoitteisiin kuin miehet (Heiskanen ym. 2008, 126.) Potentiaalinen synnyttäjä näyttäytyy siten riskirekrytointina, minkä vuoksi erityisesti nuoren naisen on muita vaikeampi saada vakituista työtä. Tämä ilmenee käytännössä siten, että määräaikaiset työsuhteet ovat yleisempiä naisilla kuin miehillä (esim. Heiskanen ym. 2008, 114).

(...) Naisena haittaa on ylipäättään työelämässä siitä että sinua pääsääntöisesti arvostetaan kaikkialla ulkoisten avujesi perusteella. Jos et ole kaunis – olet huomaamaton, et ikinä voi olla yhtä uskottava ja omata samanlaisen auktoriteetin kuin mies, jos olet kaunis – olet kävelevä tissipari. Tiedostan kuitenkin että tuo on ”ongelma” jolle ei voi tehdä mitään, miehet ovat luonnollisesti parempaa johtaja-ainesta koska heillä on kokoa, matala ääni, fyysistä voimaa jne, asioita jotka jo alitajuisesti herättävät kunnioitusta muissa. Eipä tulisi mieleenkään mitään feministirageja asiasta vetää, pitää vain pelata korttinsa siten että käyttää naiseuteen liittyvät ässä oman menestyksen avittamiseksi. (lue: etene reittä pitkin, ole nuori ja hemaiseva vielä kun ehdit) (Bonski, keskustelu 1)

(...) Ellei sitten haluta jotain nuorta tyttöä silmäniloksi (...). (toshi, keskustelu 1)

Tulkitsen ensimmäisessä aineisto-otteessa mielenkiintoisen ristiriidan; siinä toisaalta kritisoidaan naisten esineellistämistä, mutta toisaalta taas esitetään oletus miesten luonnollisesta paremmuudesta. Otteissa on ilmaisuja ja mielikuvia, joissa nainen liitetään vahvasti ruumiillisuuteen. Kulttuurillemme onkin ominaista, että nainen näyttäytyy helposti objektina, 'silmänilona', kuten toisessa otteessa kuvataan. Hannele Harjusen (2010b, 241) mukaan naisruumiita ja sitä kautta naisia

on arvotettu sen mukaan, miten ne täyttävät sosiaaliset ja esteettiset normit. Otteessa toistetaan tätä perinnettä puhumalla naisten ulkoisista avuista. Ei-kaunis nainen jää huomaamattomaksi ja epäuskottavaksi työelämässä, mutta toisaalta taas kaunis nainen nähdään vain kävelevänä tissiparina. Katariina Kyrölä ja Hannele Harjunen (2007) toteavat ruumiin ja sen ulkomuotojen olevan merkittävä sosiaalisen hyväksyttävyyden tekijä. Erityisesti naisruumis joutuu arvostelun kohteeksi, jota rangaistaan hanakammin fyysisten normien poikkeavuuksista (Kyrölä & Harjunen 2007; Harjunen 2010b, 241).

Kun naisen arvo näyttäytyy ruumiillisessa muodossa, miehet nähdään ennemminkin aktiivisina toimijoina. Länsimaisessa kulttuurissa on edelleen tavallista liittää maskuliiniset piirteet hyvään johtajuuteen (Heiskanen ym. 2008, 113–114; Ropo 2006, 61). Oteessa ilmaistaan, kuinka (iso) koko, matala ääni ja fyysinen voima 'alitajuisesti herättävät kunnioitusta muissa', mikä tekee miehistä 'luontaisesti parempaa johtaja-ainesta'. Miesten johtoasemia pidetään usein luonnollisina ja oikeutettuina, sillä kasvatus, yhteiskunnallinen asenneilmasto, työpaikan rakenteet ja käytännöt tukevat tätä käsitystä (Koivunen 2006, 93–94).

Ensimmäisestä oteesta on luettavissa myös feminismiin vastaista puhetta. Ilmaisun 'feministirage' tarkoittaa vapaasti suomennettuna feministiraivoa. Feminismiin liitetään helposti varsin negatiivisia mielikuvia, kuten miesvihaa. Tasa-arvoasiat kun tyypillisesti liitetään vain naisten asioiden edistämiseen, mikä ei kaikkein silmissä näyttäydy sopivalta. Ilmaisun 'tiedostan kuitenkin, että tuo on "ongelma" jolle ei voi tehdä mitään – pitää vain pelata korttinsa siten että käyttää naiseuteen liittyvät ässät oman menestyksen avittamiseksi' mukaan naisten tulee sopeutua vallitsevaan epätasa-arvoiseen tilanteeseen ja pyrkiä menestymään omin avuin.

No meillä ei töissä ole ainuttakaan miespuolista kirjastonhoitajaa, mutta molemmat pomot on miehiä. Voi olla tietysti ihan sattumaakin, mutta vähän ihmetytti :D (BambiEyes, keskustelu 2)

Otteessa ilmenee, kuinka pinttyneitä sukupuolen mukaiset jäsenyydet ovat. Miehet nostetaan naisvaltaisillakin aloilla helpommin johtotehtäviin. Korvajärvi (2010)

toteaa, ettei alan naisennemistöisyys kerro siitä, miten naiset saavat äänensä kuuluviin. Organisaatioissa noudatetaan useimmiten sellaisia toimintatapoja, joista miehet hyötyvät ja joihin naisten odotetaan sopeutuvan. (Korvajärvi 2010, 188–189.) Monissa organisaatioissa vallitseekin kapenevan pyramidin laki, jossa naisten määrä vähenee ylöspäin edetessä (Julkunen 2010, 146). Ilmaisuihin voi olla tietysti ihan sattumaakin, mutta vähän ihmetytti' kertoo, kuinka tällaiset sukupuolittuneet jaot kyllä huomataan, muttei niitä aina sen kummemmin kyseenalaisteta. Johtajien miespuolisuus on niin normaali asiantila, ettei siitä tehdä numeroa.

(...) naisvaltaisille aloille hakeutuvat miehet joko saavat kummastuneita katseita tai heidät nostetaan jalustalle sukupuolensa vuoksi. (masaksi, keskustelu 1)

Esim sotella miehet nostetaan usein jalustalle. Jos hakijoissa on yksikin mies vaikka on paljon epäpätevämpi kuin joku naisista, mies saa paikan. (Diesel, keskustelu 1)

Miesvaltasilla aloilla naiset ei kyllä todellakaan saa vastaava kohtelua. Ellei sitten haluta jotain nuorta tyttöä silmäniloksi ja vähän kahvia keittelemään. (toshi, keskustelu 1)

(...) Naisena lähihoitajien työhön hakeminen ei vaikeudu, mutta yleensä miespuolinen ohittaa naispuolisen, koska miehiä alalla on vähän. Etenkin vanhustyöhön toivotaan miehiä, koska työ on todella fyysistä ja tulee tilanteita, jolloin tarvitaan käyttää voimaa, joten onhan se ihan ymmärrettävää tietysti :) Jos työhön hakisi nainen ja mies samalla koulutuksella sekä työkokemuksella, pääsisi mies sisään. (...) (lakuseepra, keskustelu 1)

Tulkitsen otteissa tiedostavaa ja kriittistä puhetta miestyöntekijöiden suosimisesta, mutta jostain syystä vastarinta näyttää puuttuvan. Asiantilan todetaan olevan niin kuin se on, muttei sitä vastaan nousta. Syy kyseenalaistamisen puutteelle voi löytyä siitä, että miessukupuolen arvostamisen diskurssi on niin hyvin sisäistetty, ettei sitä välttämättä nähdä ongelmana. Esimerkiksi neljännessä otteessa miestyöntekijöiden suosiminen tunnustetaan, mutta sitä ei nähdä ongel-

mallisena asiana vaan ennemminkin perusteltuna. Miespuolisen lähihoitajan rekrytointia perustellaan miesten vähyydellä ja sillä, että fyysiset voimat ovat toivotuja etenkin vanhustyössä. Onkin ristiriitaista, kuinka suurin osa lähihoitajista on naisia, vaikka luonnollistavan diskurssin mukaan naisilla ei riitä voimat tällaiseen raskaaseen työhön. Naiset ja hoivaaminen nähdään ilmeisesti niin vahvana yhtälönä, että se sulkee miehiä hoiva-alan ulkopuolelle.

Otteista on luettavissa, kuinka miessukupuoli saa arvokkaan merkityksen naisvaltaisilla aloilla. Vastaavanlaista ilmiötä ei ole havaittavissa, kun nainen hakeutuu miesvaltaisella alalla. Ilmaisut, että nainen halutaan vain 'silmäniloksi' tai 'vähän kahvi keittelemään' miesten joukkoon kertovat asenteista, joita monet naiset kohtaavat miesvaltaisen alan ainokaisina. Kaisa Kauppinen-Toropainen (1987) on tarkastellut työyhteisöjen ainokaisten asemaa ja kohtelua. Tutkimusten mukaan miehet saavat paremman vastaanoton työyhteisön ainokaisina kuin naiset. Miesvaltaisten alojen naisainokaiset saattavat sen sijaan kohdata erilaisia sosiaalisia vaikeuksia, kuten vähättelyä, silmätikkuna olemisista, sukupuolista häirintää tai muuten vihamielisestä suhtautumista (Kauppinen-Toropainen 1987, 20–23). Seuraava ote on kuvaava esimerkki tällaisesta kohtelusta.

Opiskelen itse tietojenkäsittelyä ja ala on enemmän miesvaltainen. Joskus minusta tuntuu, että miehet katsovat hieman nyrpeänä, että mitä tuokin ämmä tulee pätemään tänne. (Kulta, keskustelu 1)

Ilmaisut 'miehet katsovat nyrpeänä' ja 'mitä tuokin ämmä tulee pätemään tänne' kuvastaa naiselle vihamielistä ympäristöä. Vihamielisessä ympäristössä nainen voidaan asettaa näkymättömään marginaaliin tai määritellä tunkeutujaksi. (Gherardi 1995, Julkusen 2010, 132–133 mukaan). Naiset voidaan nähdä myös jonkinlaisena naisvaarana (Julkunen 2010, 133). Tällaiset vihamieliset puheet naisista vahvistavat miessukupuolen arvostamisen diskurssia.

(...) joidenkin miesten ilmeet ovat venähtäneet, kun siskoni on hypännyt rekan nupista alas. Lähinnä hän on saanut hyväntahtoista kuittailua pienikokoisuudestaan. (...) (höpsötti, keskustelu 3)

*Kyllähän ihmiset katsoi mua vähän hämmästyneellä ilmeellä kun tein ren-
gasasentajan hommia, vanhat miehet varsinkin. Tosiaan paljon pölyisem-
pää ja likaisempaa hommaa kuin mitä monet edes ajattelee, joten eihän
siihen hommaan voi mitään tyttöä kuvitella ku kynnet katkeaa!!!! Tosin häm-
mennys vain jatkui kun siirryin moottorikelkkapuolella myymään varaosia.
Venäläiset varsinkin oli tästä oikein hämmentyneitä. (...) (finsternis94, kes-
kustelu 1)*

*Olen siis rekkakuski, 19-v ja tyttö. Kuvittelin ehkä saavani epäluuloisia kat-
seita ja epäilyä jaksanko tehdä sitä ja tätä, mutta ei oo tullut vastaan. Ehkä
liikenteessä tulee hämmästyneitä vahtaajia vastaan jonkin verran mutta mi-
täs niistä, eihän se kuitenkaan ihan niin yleistä _vielä oo että ylipäättään näin
nuori on rekan ratissa. :D (...) (chique_, keskustelu 1)*

Hämmästyneet ja epäluuloiset katseet kertovat naisten kohtaamasta ihmettelystä miesvaltaisten alojen työntekijöinä. Seija Keskitalo-Foleyn (2006) mukaan naiset kohtaavat miehiä useammin epäilyjä olemisestaan, kun he hakeutuvat sukupuolelleen epätavanomaisille aloille. Ilmiö ristiriitainen sen kanssa, kuinka naisilla nähdään olevan enemmän vapauksia koulutusvalintaan (Juutilainen 2003, 2007). Voi olla, ettei miehille suositella niin sanottuja naisten ammatteja, koska ne nähdään alempiarvoisina, mutta jos mies kuitenkin päättää valita naisammatin niin häntä arvostetaan tästä päätöksestä ja hänen osaamiseensa luotetaan.

*Opiskelua takana pian kuukausi ja kyllä mua pelottaa, jos kukaan ei tule
pitämään mua päteväenä työntekijänä alalle. Tämä ala tuntuisi juuri omalta
ja pettyisin pahasti, jos joutuisin muiden asenteiden takia vaihtamaan alaa
"sukupuolelleni sopivammaksi". (Elaska, keskustelu 1)*

*Itse lähdin opiskelemaan mekaanikoksi ja olen alkanut pelätä, että jos en
saakaan alani töitä tai joudun työpaikallani lähinnä tekemään jotain siivous-
hommia, kahvinkeittoa ja asiakaspalvelua. (...). (Elaska, keskustelu 2)*

(...) olen ohjelmointialalla. Monissa työpaikoissa on ennestään vain miehiä ja tuntuu ettei naisia mielellään oteta. (...) Jos olisin tajunnut tämän etukäteen, olisin valinnut jonkun muun alan. Onhan tuo sinänsä ymmärrettävääkin, kai ne koodarinörtit on oikeasti parempia. (...) (Lyra90, keskustelu 1)

Miesvaltaisen alan valinta näyttäytyy otteissa kyseenalaisena toimintana naiselle. Koulutus ei välttämättä takaa naisten työllistymistä miesvaltaiselle alalle. Esimerkiksi Keskitalo-Foley (2006, 18) arvioi, ettei virallinen koulutustodistus aina riitä naisen asiantuntijuuden todistamiseen miesvaltaisella alalla. Tulkintani mukaan ilmiö kertoo miessukupuolen arvostamisen diskurssin mukaisesti siitä, kuinka mies arvotetaan paremmaksi työntekijäksi. Ilmiö liittyy kulttuuriseen näkemykseen mies- ja naisosaamisen vastakkaisuudesta, jota luonnollistava diskurssi ylläpitää. Naisten vähäisempi arvostus ja syrjintä peittyvät kulttuurisen sukupuolijärjestyksen alle. Keskitalo-Foley (2006, 18) puhuu symbolisen järjestyksen ylläpitämisestä – ei haluta horjuttaa vallalla olevia sukupuolijärjestyksiä, vaan vedotaan perinteeseen todeten ”ei meillä ole ennenkään ollut naisia kyseisissä tehtävissä”.

Ilmaisu ’onhan tuo sinänsä ymmärrettävääkin, kai ne koodarinörtit on oikeasti parempia’ kertoo jälleen yksilön kohtaamasta voimattomuuden tunteesta kulttuurisen sukupuolijärjestyksen edessä. Otteessa haetaan järkeenkäypää perustelua miessukupuolen arvostamiselle toteamalla, että kai ne miestyöntekijät sitten ovat parempia. Diskurssi nojaa vahvasti luonnollistavaan näkemykseen sukupuolten kahtiajakoisuudesta ja vastakkainasettelusta.

(...) muotoilussa menestymisessä auttaa, jos on ns. takapenkin poika, joka uskaltaa tehdä asioita omin ehdoin. Tytöille on ihan opettajan toimesta sanottu, että meidän pitäisi omia itseemme poikamaisuutta menestyäksemme. Ymmärrettävää, sillä alakoulusta asti tytöistä pyritään kitkemään pois kasvatuksella se, mistä luovissa töissä on hyötyä: rohkeus, julkeus, anteeksipyytelemättömyys ja särmä. Nämä ominaisuudet omaava tyttö saa pahoja katseita muilla elämän osa-alueilla, joten istumme ristitulessa. Pakusun nahan ala vaatii jokaiselta pyrkijältä, tytöiltä myös jonkinlaisen ekstra-

kerroksen. Yhteenvedona: miehet pärjää lahjakkuudella, naiset joutuvat lahjakkuuden lisäksi tekemään enemmän töitä menestyksen eteen. (...) (gorebyss, keskustelu 1)

Tulkitsen tämän otteen sivuavan jo aiemmin tutkittuja ”hyvä jätkä” ja ”rautarouva” diskursseja. Esimerkiksi Kauppinen-Toropaisen (1987, 23) mukaan naiset saattavat tehdä sukupuoltaan näkymättömäksi pukeutumalla ja käyttäytymällä ylikorostetun maskuliinisesti. Jotkut naiset siis omaksuvat maskuliinisia piirteitä menestyäkseen, ollakseen yksi miehistä. Minna Leinosen (ym. 2006, 182–183) mukaan naiseus ja naiseuteen liitetyt ominaisuudet nähdään usein heikkoutena, joten niiden esille tuominen ei ole suotavaa. Sen sijaan maskuliinisuus ja ’poikamaisuus’ näyttäytyy tavoiteltava piirteenä.

Otteessa tunnistetaan työelämän maskuliinisuuden vaatimuksen ristiriitaisuus. Ilmaisuihin ’(poikamainen) tyttö saa pahoja katseita muilla elämän osa-alueilla’ on hyvin kuvaava. Työyhteisössä arvostetaan maskuliinisia ominaisuuksia, mutta tällaisia piirteitä omaava nainen nähdään helposti hankalana akkana tai jyräävänä rautarouvana, mitä ei katso hyvällä.

Otteesta on luettavissa myös toinen naisten kohtaama eriarvoistava työelämän ilmiö. Ilmaisuihin ’ala vaatii työltä jonkinlaisen ekstrakerroksen’ kuvastaa sitä, kuinka naiset joutuvat todistelemaan osaamistaan. Naiset kokevat paineita työskennellä erityisen hyvin, jotta heidän tekemisensä huomattaisiin (Kanter 1977, Kauppinen-Toropaisen 1987, 23 mukaan). Naisilta vaaditaan enemmän panostusta ja todisteita osaamisesta kuin miehiltä, kuten aineisto-otteen lopussa todetaan. Miesten lahjakkuus huomataan helpommin kuin naisten, mikä liittyy tulkintani mukaan tämän diskurssin perusoletukseen miessukupuolen paremmuudesta.

Sosiaalialalla työskentelevä kaverini on jäänyt kolmessa työhaastattelussa rannalle ruikuttamaan, kun paikan on saanut häntä koulutuksellisesti epäpätevämpi MIES. (...) (masaksi, keskustelu 1)

(...) yks poika mun kesätyöpaikasta sai muutaman kuukauden jatkoa vaikka sen piti kouluun nyt syksyllä. Itse siis olen työtön/en mene kouluun. Tein koko kesän selväksi pomoille ja muille että olen käytettävissä myös syksyllä.

Oltiin sen pojan kanssa myös peräkkäisissä vuoroissa ja tiedän kyllä hoitaneeni hommat paremmin koska sen jälkiä sai aina korjailla ja muutenkin oli alue vähän miten sattuu. Siitä en tiedä miksen minä ja yksi toinen tyttö saatu jatkoa ja tuo sai pari kuukautta ja muutama muu poika peräti vuoden loppuun asti. Mutta voin sanoa että vähän kyllä syletti (...) kyllä oon jo näyttänyt pärjääväni. Kyseessä siis hyvin miehinen ala, paperitehtaalla olimme. (...) Mutta ilkeä mieleni miettii että ainakaan paperilla "naiset ei pärjää". (kapokkipuu, keskustelu 2)

Otteissa ilmenee sukupuolisen syrjinnän piirteitä. Tasa-arvolain 7 §:n mukaan sekä välitön että välillinen syrjintä sukupuolen perusteella on kiellettyä. Välitöntä syrjintää on naisten ja miesten asettaminen eriarvoiseen asemaan sukupuolen perusteella. Välillistä syrjintää on puolestaan eri asemaan asettaminen vaikkapa synnyttämisen perusteella. Yhteiskunnassamme esiintyy edelleen monenlaista piilosyrjintää, jonka valvonta on hankalaa. (Nousiainen 2012b, 145, 156.) Aineisto-otteen ilmaisu 'paperilla naiset ei pärjää' paljastaa tasa-arvo-ongelman ytimen. Naiset kohtaavat edelleen syrjintää monenlaisissa, pienissä ja suurissa, työelämän järjestyksissä, koska ovat sukupuoleltaan naisia. Syrjintää tapahtuu rekrytointitilanteissa, tehtävien jaossa, palkkauksessa ja muissa työelämän käytänteissä. Naiset kantavat "naisleimaa", joka arvottaa heitä toisen luokan työntekijöiksi.

5.3 Vapaan valinnan diskurssi

Seuraavan diskurssin olen nimennyt vapaan valinnan diskurssiksi. Diskurssi koostuu puhetavoista, joilla pyritään selittämään koulutuksen ja työelämän sukupuolista segregaatiota lähtökohtaisesti yksilöiden valintoina. Tulkitsen vapaan valinnan diskurssin pyrkivän osittain haastamaan luonnollistavaa diskurssia. Kun luonnollistavassa diskurssissa nostettiin esiin biologisia ja fyysisiä perusteluja työelämän sukupuolittuneille segregaatiolle, niin tässä diskurssissa halutaan korostaa jokaisen valinnan vapautta ja yhtäläisten mahdollisuuksien tasa-arvoa. Vapaan valinnan diskurssissa ei kuitenkaan päästä irti sukupuolen mukaisista

järjestyksistä, vaan niitä toistetaan yhä uudelleen. Diskurssi ei ole otteiden määrässä kovin laaja, mutta aineisto-otteet ovat sitäkin mielenkiintoisempia.

En koe, että sukupuolestani olisi ollut minulle mitään haittaa. Olen diplomi-insinööri ja hyvin miesvaltaisissa hommissa. Eräänkin asiakasyrityksen luona käydessäni siellä työskennellyt nainen oli todella innoissaan nähdesseen minut, koska hänelle oli niin harvinaista herkkua nähdä nainen IT-alan töissä. Ehkä jotkut miehet ovat alkuun vähän epäileväisiä, varsinkin kun näytän aika nuorelta, mutta kaikki ovat kyllä aika äkkiä huomanneet, että olen oman alan asiantuntija. Yleensä ottaen minuun suhtaudutaan tosi hyvin, myös silloin, kun olen 20 hengen projektitiimin ainut nainen. (Rosemarie, keskustelu 1)

Aineisto-ote edustaa vapaan valinnan näkemystä ammatillisen segregaaation keskustelussa. Otteessa ilmaistaan yksilölliseen kokemukseen perustuen, kuinka naisten on mahdollista työskennellä halutessaan miesvaltaisella alalla yhtäläisellä menestyksellä mieskollegoiden kanssa. Eräänlaisen lasikatkon rikkominen, eli tässä tapauksessa arvostetun asiantuntija-aseman saavuttaminen näyttäytyy yksilötason mahdollisuutena, eikä niinkään sukupuolisidonnaisena asiana. Otteessa kannustetaan positiivisen esimerkin kautta muitakin tekemään omanlaisiaan, sukupuolesta riippumattomia, valintoja.

(...) Sukupuolella ei pitäisi olla mitään väliä sen työn hakemisen tai saamisen suhteen, koska teoriassa ideana olisi tarkoitus valita se paras mahdollinen ehdokas hakijoiden joukosta. Valitettavasti aina ei näin ole ja työpaikkoja jaetaan ihan muun kuin kompetenssin perusteella. (...) Mitä uravalintaan sitten tulee, niin järkevä ihminen tekee sitä mitä hän haluaa tehdä. Jos on niin lammas, että kuuntelee muiden marinoita ja ulinaa siitä, että sinä et voi olla ydinfyysikko, koska jotain blaa blaa blaa, niin silloin jo vähän ansaitseekin olla työskentelemättä "unelmiensa" alalla. (...) (Kuminenkuolaaja, keskustelu 1)

Tulkitsen otteessa mielenkiintoisen ristiriidan. Toisaalta siinä tunnustetaan, ettei tasa-arvoinen kohtelu työmarkkinoilla aina toteudu, mutta syy nähdään lopulta

yksilössä. Diskurssissa syytetään yksinomaan yksilöä, jos tämä jättää hakeutumasta 'unelmiensa alalle'. Tällainen näkemys edustaa uusliberalistista ajattelua, jossa korostetaan yksilön vapautta ja vastuuta. Koulutuspolitiikkaa hallitsevan uusliberalistisen diskurssin mukaisesti nuoret nähdäänkin helposti autonomisina valitsijoina koulutusmarkkinoilla. (Mietola 2010, 156–160). Mietolan (ym. 2005) mukaan vapaiden valintojen näkökulmassa unohtuu, missä ja miten nuorten halut ja käsitykset omasta sopivuudesta rakentuvat. Käytännössä nuorten koulutusvalinnat ovat pitkälti yhteiskunnallisten ja kulttuuristen positioiden sitomia. Oppilaat tekevät muun muassa koulun virallisista ja kulttuurisista puheista päätelmiä siitä, millaiseen koulutukseen he sopivat. (Mietola ym. 2005, 15). Kouluympäristö on täynnä vihjeitä sukupuolinormien mukaisesta käyttäytymisestä.

Otteen ilmaisu 'järkevä ihminen tekee sitä mitä hän haluaa tehdä. Jos on niin lamma, että kuuntelee muiden marinoita – niin silloin jo vähän ansaitseekin olla työskentelemättä "unelmiensa" alalla' kuvastaa hyvin tätä diskurssia. Rationaalisen ihmisen oletetaan tekevän vapaita koulutusvalintoja jättäen ympäriltä tulevat ohjeistukset omaan arvoonsa. Kulttuurisidonnaiset valinnat nähdään diskurssissa yksilötason ongelmana. Diskurssissa korostetaan nimenomaan yksilön vastuuta omasta menestymisestä. Tutkijoiden mukaan tällainen uusliberalistisen ideologian yksilökeskeinen ajattelu vaikeuttaa sukupuolittuneiden valtajärjestelmien havaitsemista ja purkamista. Tällä tavoin esimerkiksi koulutuksen ja työelämän segregaatiota ei tunnusteta tasa-arvohaasteeksi. (Kantola, Nousiainen & Saari 2012, 10–11; Leinonen ym. 2006, 172.)

Olen löytänyt oman paikkani naisvaltaiselta alalta ja olen erittäin tyytyväinen alavalintaani, kiitos vain. Yksi tärkeä osa tasa-arvoa on myös se, että saan ylpeästi olla naisellinen nainen naisvaltaisella alalla eikä minun tarvitse edes haaveilla lentäjän ammatista "koska tasa-arvo!!11" (ihkupissis99, keskustelu 1)

Otteessa rakentuu oletus tasa-arvosta samanlaistamisena, joka kieltää erot sukupuolen sisällä. Tällaisen näkemyksen mukaan naiset ja miehet nähdään keskenään erilaisina ryhminä, mutta silti yhtä arvokkaina. Ylöstalon (2012b) mukaan

sukupuolieroon perustuva tasa-arvon määritelmä on ongelmallinen, sillä se enemminkin ylläpitää sukupuolten välisiä hierarkioita kuin purkaa niitä. Samanlaisuusteorian mukaan naiset määritellään yhtä hyväksi kuin miehet. Tällä tavoin miehet ja miehisuus määrittyvät normiksi, joka naisten pitää saavuttaa. Naiset voivat joko mukautua tuohon normiin tai erottautua siitä. (Ylöstalo 2012b, 45, 50.)

Otteen ilmaisulla 'saan ylpeästi olla naisellinen nainen naisvaltaisella alalla' halutaan selvästi erottautua miehisyydestä. Miehisestä normista irtisanoutuminen ja naisellisuuden korostaminen voivat viestiä siitä, ettei sukupuolen mukaiset valinnat olekaan niin vapaasti tehtyjä kuin niiden oletetaan olevan. Kasvatuksen tuloksena sisäistetyt kulttuuriset sukupuolinormit voivat estää näkemästä toisenlaisia vaihtoehtoja.

Otteessa kritisoidaan myös tasa-arvokeskustelua, jolla kehoitetaan rikkomaan sukupuolirajoja. Valitse ala päällä -kampanja saattaa tarkemmin pohtimatta näyttäytyä liian pitkälle menevänä sukupuolten mukaisten valintojen tuomitsemisena, vaikkei se ollutkaan kampanjan tarkoitus. Kampanjalla haluttiin nimenomaan muistuttaa jokaisen yksilön valinnanvapaudesta, eli myös vapaudesta valita toisin kuin odotetaan.

Sillä ei ole mitään väliä, että pitäisikö alalle x saada enemmän miehiä, naisia tai transgendereitä, koska tällä ei ole mitään väliä sen työn tekemisen kanssa. Ainoan kriteerin pitäisi olla pätevyys ja solvetuvuus kyseiseen tehtävään (...) Todellista tasa-arvoa eivät ole mitkään kiintiöt tai näennäiset yritykset tehdä jokaisesta ammattikunnasta sellainen, että miehiä ja naisia on noin sama määrä. Se on tasa-arvoa, että jokaiselle ihmiselle annetaan yhtäläinen mahdollisuus hakea esimerkiksi opiskelemaan haluamaansa ammattiin. (...) Reilu peli kaikille... (Kuminenkuolaaja, keskustelu 1)

Jos haluaisin ns. "mies" alalle se varmaan haittaisi, koska et koskaan tiedä oletko se tasa-arvo valtuutetun pakottama kiintiönainen vai onko sinut palkattu oikeasti taitojesi takia. Pistää kiehumään pelkkä ajatuskin siitä, että minut palkattaisiin jonkun pätevemmän ohi vaginani takia. (Jääkuutio_, keskustelu 1)

Näissä otteissa peräänkuulutetaan yhtäläisten oikeuksien tasa-arvoa. Ylöstalon (2012b) mukaan tällainen tasa-arvonäkemyks perustuu ajatukseen vapaista yksilöistä ja kaikille yhteisistä säännöistä. Näkemyksen mukaan yksilöiden tulisi voida rakentaa kykijensä mukaan elämästään sellaisen kuin haluavat. Lisäksi heidät tulisi nähdä ennen kaikkea ihmisinä, joiden sukupuolella ei ole tai ei pitäisi olla väliä. (Ylöstalo 2012b, 48.) Ilmaisun '(sukupuolella) ei ole mitään väliä työn tekemisen kanssa' kertoo ajatuksesta, ettei sukupuolella saisi olla vaikutusta työelämässä menestymisessä. Yksilöitä tulisi arvioida työelämässä yksilöinä, ei sukupuolina. Ilmaisun 'ainoan kriteerin pitäisi olla pätevyys ja soveltuvuus' epävarmuus vihjaa siitä, ettei näin kuitenkaan välttämättä ole.

Feministisessä tutkimuksessa on kritisoitu sitä, että yhtäläisten mahdollisuuksien tasa-arvonäkemyks jättää tasa-arvon edistämisen vastuun pitkälti (nais)yksilöille, jotka eivät kuitenkaan voi yksin muuttaa yhteiskunnan rakenteita (Ylöstalo 2012b, 49). Rakenteiden muuttamisen vauhdittamiseksi on ehdotettu muun muassa sukupuolikiintiöitä, joihin aineisto-otteissa suhtaudutaan hyvin kriittisesti. Vastakainasettelu 'kiintiönaisesta' ja 'oikeasti taitojen takia palkatusta' kuvastaa sukupuolikiintiöihin liitettyä ongelmaa. Esimerkiksi Julkunen (2010, 115) kertoo, että suomalaisessa sukupuolikiintiökeskusteluissa keskitytään tyypillisesti keskustelemaan pätevyyskysymyksestä. Pelkona on, että sukupuolikiintiöiden myötä kaikista pätevimmät henkilöt eivät tule valituksi tehtäviin. Toisen sukupuolen suosiminen kiintiöiden avulla näyttäytyy siten epäreilulta yhtäläisten mahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta.

Se on sitten tietty vähän eri asia, miten epätasaisesti paksusti palkatut ja laihasti palkatut työt jakautuvat miesten ja naisten kesken, mutta minusta siitä en voi ensisijaisesti syyttää syrjivää työelämää, vaan ennemminkin niitä valintoja, joita naiset tekevät – eivät arvotyhjössä vaan epäilemättä osin siihen opetettuina, että kiltti tyttö ei lue konetekniikkaa. (ehdotontotuus, keskustelu 3)

(...) Kukaan ei vähättele sinua tai pidä miehiä huonompana, ellet itse tee sitä. (...) (Susku, keskustelu 1)

Aineisto-otteissa pyritään kieltämään sukupuolista eriarvoisuutta rakentavat ja ylläpitävät rakenteet, ja sen sijaan naisten tekemät valinnat nähdään syynä sukupuolten epätasa-arvoon. Syyttävä puhe kohdistetaan yksilöiden sijasta suoraan naisiin. Tällainen naisten syyllistämisen ilmiö on havaittu myös tutkimuksissa. Esimerkiksi Julkunen (2010, 151) toteaa, että palkkakuilusta ja segregatiosta syyllistetään loppupeleissä naisten tekemiä valintoja. Tällaisen puheen kautta pyritään oikeuttamaan naisten heikompaa asemaa työelämässä tai vähintäänkin vähättelemään kyseistä tasa-arvo-ongelmaa.

Naisten syyllistämisestä huolimatta diskurssissa huomioidaan myös kasvatuksen merkitys sukupuolittuneiden jäsenysten uusintamisessa. Kasvatus- ja koulutusinstituutioissa esitetään erilaisia vaatimuksia, odotuksia ja oletuksia työistä ja pojista, minkä seurauksena oppilaat rakentavat omaa toimijuuttaan ja käsitystä siitä, mitä he osaavat ja voivat tehdä (Ojala ym. 2009, 23). Ilmaisu 'kiltti tyttö ei lue konetekniikkaa' kuvaa hyvin tällaista kulttuurista odotusta sukupuolen mukaisesta käyttäytymisestä.

No on toki varmasti joillain aloilla epätasa-arvoa mutta uskon että jos kovasti työskentelee ja jättää lapset tekemättä voi päästä yhtä pitkälle kun miehetkin. (...) (Firegirl, keskustelu 3)

Tässä vapaan valinnan diskurssia edustavassa otteessa jatketaan naisten syyllistämistä. Julkunen (2010, 151) mukaan yleisesti ihmetellään, miksi naiset haaveutuvat naisten toimiin ja asemiin, synnyttävät ja sitoutuvat perheeseen, vaikka palkkaerot ovat tiedossa. Toisin sanoen naisia syytetään siitä, että nimenomaan he ylläpitävät ammatillista segregatiota, jolloin he saavat myös maksaa siitä.

Ilmaisu 'jättää lapset tekemättä voi päästä yhtä pitkälle kuin miehetkin' kertoo naisten suuremmasta perhevastuusta tai kuvaavammin sanottuna perhetaskasta. Perhe näyttäytyykin helposti hidasteena naisten työurilla. Esimerkiksi Vuorinen-Lampilan (2016, 303) mukaan perheellä on negatiivinen vaikutus naisten työmarkkina-asemaan toisin kuin miehillä. Edelleen saatetaan olettaa, että naisen tulee valita joko ura tai perhe, kuten otteestakin on tulkittavissa. Perheen ja

uran välillä valitseminen esitetään otteessa vapaana valintana, vaikka käytännössä sukupuoli rajoittavana tekijänä on selvästi läsnä.

5.4 Vastarintadiskurssi

Olen nimennyt vastarintadiskurssiksi puheet, joissa haastetaan sukupuolittuneita kulttuurisia jäsennyksiä ja käytäntöjä. Diskurssissa kritisoidaan vahvasti muun muassa koulutuksen ylläpitämiä sukupuolistereotyyppioita, jotka näyttäytyvät ammatinvalintaa rajoittavina tekijöinä. Vastarintadiskurssissa nousta luonnollista-va ja miessukupuolen arvostamisen diskurssia vastaan.

Sukupuolella on haittaa ammatin valinnassa niin kauan, kun moni opo, vanhempi tai kaveriporukka uskoo sukupuolen määrittävän sopivuutta tietyille aloille. Kaikille tuttu esimerkki: Perinteisesti ajatellaan poikien olevan sopimattomia hoiva-alalle. Tytöille sote-aloja suorastaan tyrkytetään. Vai onko jonkun opo ehdottanut ysiluokkalaiselle matematiikassa heikolle pojalle lähihoitajaksi opiskelua, kun vastaava on tyttöjen kohdalla oikeastaan se ainut ala, jota ehdotetaan. (ewwie, keskustelu 1)

(...) Tytöille sitä sotea ehdotetaan taidoista riippumatta. Ei pojille mitään sotea tyrkytetä. (kapokkipuu, keskustelu 1)

Ilmaisun 'kaikille tuttu esimerkki' kautta sukupuolittunut segragaatio oletetaan niin vallitsevaksi asiantilaksi, että se on kaikille tuttua. Tyypillisesti sukupuolten oletetaan ja odotetaan toimivan vallitsevien sukupuolijäsennysten mukaisesti. Esimerkiksi hoivatyö ja naiset nähdään niin luonnollisena yhtälönä, ettei sitä kyseenalaisteta, vaan ennemminkin tällaista ajatusta ylläpidetään kannustamalla ja ohjaamalla tyttöjä hoiva-alalle. Sukupuolen mukaista työnjakoa selitetäänkin usein sukupuolten "luontaisilla" taipumuksilla (Leinonen ym. 2006, 172).

Otteista on luettavissa kritiikkiä oppilaanohjausta kohtaan, joka näyttäytyy segragaatiota vahvistavana rakenteena (Naskali 2010, 283). Kouluissa ylläpidetään edelleen sukupuolen mukaisia jäsennyksiä esimerkiksi siten, että sosiaali- ja ter-

veysalaa ehdotetaan tytöille, kun taas pojat nähdään sopimattomina hoivatyöhön. Otteiden mukaan tytöille ei oikeastaan edes ehdoteta mitään muita aloja, ainakaan opinto-ohjaajan toimesta. Taitojen puutteillakaan ei tunnu olevan väliä, kun 'sotea tyrkytetään' tytöille. Näin ollen kouluissa heitetään hukkaan ammatillisen eriytymisen purkamisen mahdollisuuksia, mikä on hyvin kyseenalaista, sillä esimerkiksi Juutilainen (2003, 2007) toteaa oppilaanohjauksen yhdeksi keskeiseksi keinoksi, jolla voisi kannustaa tyttöjä ja poikia sukupuolelleen epätavanomaisille aloille.

(...) Tästä tulikin mieleeni, että lukiossa naispuolinen fysiikanopettaja (!) sanoi pikkusiskolleni, ettei tämän pitäisi hakea diplomi-insinöörin koulutukseen, koska se on miesten ala. Ihan uskomatonta. (...) (Rosemarie, keskustelu 1)

(...) Koska minulla oli kasi matikasta, opo yritti saada minut luopumaan pitkän matikan valitsemisesta lukioon. Satun tietämään, että opo rohkaisi poikia ottamaan pitkän matikan, jos oli todistuksessa 8. (...) (ehdotontotuus, keskustelu 1)

Minun yhdelle kaverilleni opo oli sanonut, että hänen pitäisi mennä lukemaan kieliä, kun hänen isosiskonsakin oli näin tehnyt. Kaverini tosin halusi lähteä lukemaan fysiikkaa, mutta tätä opo ei suostunut millään ymmärtämään kun kerta ne kielet ovat enemmän tyttöjen hommaa. (...) (TEM_Elina, keskustelu 1)

Diskurssissa haastetaan koulutuksessa vallitsevat oletukset erilaisista taidoista, jotka määritellään sukupuolen mukaan. Elina Lahelma (2005, 2009) käyttää käsitettä sukupuolentapainen resurssi, jolla käsitetään erilaisten taitojen liittämistä eri sukupuoliin. Esimerkiksi laajan matematiikan ja fysiikan valintoja pidetään miestapaisina resursseina (Lahelma 2005, 2009, 149). Aineisto-otteista on luetavissa, kuinka naispuolisia oppilaita voidaan estää tekemästä tällaisia miestapaisia valintoja. Tulkitsen puhetta sukupuolitapaisista resursseista myös seuraavissa otteissa.

(...) Itselläni unelmana kieliala, mutta koska unelma-ammattini ei ole esim. kieltenopettaja, opo ei ota tosissaan. Naiset kun pärjää opettajina tai, uskokaan tai älkää, lähihoitajina. Ärsyttää. Jopa terkkari on kysynyt miksi hoitoala ei kiinnosta. ”No entäs opettaja? Alakoululaiset ovat ihan hallittavissa...” (pilkahdus, keskustelu 1)

Otteissa kritisoidaan kouluhenkilökuntaa ammatillisten stereotyyppien ylläpitämisestä. Hoito- ja kasvatustila liitetään naistapaisuuteen, jonka seurauksena tällaisia aloja myös suositellaan naissukupuolen edustajille. Erityisesti lähihoitajan tai luokanopettajan tehtäviä tunnutaan suosittavan tytöille. Alakoulujen opettajista suurin osa onkin naisia, kun taas miesopettajien määrä nousee mitä korkeammalla koulutusasteelle edetään. Ilmiötä selitetään naisiin yleisesti liitettyllä hoivavietillä. Esikoulussa ja peruskoulun alemmilla luokilla oppilaat tarvitsevat enemmän hoivaa ja kasvatusta kuin vaikkapa toisella asteella. Tällaisen kulttuurisen oletuksen ja odotuksen seurauksena nuoret naiset hakeutuvat sankoin joukoin luokanopettajakoulutukseen taikka hoiva-alalle.

(...) Yksi syy voi olla miesten suurempi kiinnostus tekniikkaa kohtaan. Toinen sitten varmaan edellisestä johtuen se, että ohjelmoijat mielletään sellaisiksi 80-luvun elokuvien nörttipojiksi. (...) Nykyaikanahan kuitenkin suhtautuminen tietotekniikkaan on ihan eri kuin silloin, nykyään (lähes) jokainen sukupuolesta riippumatta käyttää tietokonetta ja nettiä jatkuvasti. (...) (Lyra90, keskustelu 2)

Otteessa kritisoidaan tietotekniikan liittämistä niin vahvasti miestapaisuuteen. Feministisen näkökulman mukaan ei ajatella, että pojat ovat luonnostaan kiinnostuneempia teknologiasta, vaan ongelman ydin paikannetaan sosialisatioon, kasvatukseen, kouluun ja kulttuuriin. (Rojola 2010, 201.) Tytöt ja pojat sosiaalistetaan eri tavalla kiinnostumaan erilaisista arkipäiväisistä asioista, johon teknologiakin kuuluu eri muodoissaan.

Perinteinen mielikuva 'nörttipoika'-hahmosta ohjaa miehiä teknistenalojen pariin ja toisaalta sulkee naisia alan ulkopuolelle. Sanna Rojolan (2010) mukaan kulttuurissamme luodaan mielikuvaa teknologiasta ensisijaisesti osana miesten

maailmaa. Kaikki tämä uusintaa jatkuvasti ajatusta teknologiasta miehisenä alana (Rojola 2010, 197) samalla hidastaen naisten hakeutumista teknisille aloille.

Anteeksi mitä? Nyt on pikkasen väärä asenne hei. Itse olen 20v nuori nainen, jolla on vaivaiset 7cm enemmän pituutta kuin sinulla, ja se ei merkitse yhtään mitään. Olen vartija, ja poliisikoulun pääsykokeissakin tuli käytyä viime viikolla. Ollakseen hyvä vartija ei todellakaan tarkoita sitä, että pitäisi olla kaapinkokoinen järkäle, joka laittaa nippuun tyyppin kuin tyyppin. Päinvas-toin, mitä harvemmin joutuu turvautumaan voimakeinoihin, sitä parempi. Se on ihan vaan asenteesta ja omasta käytöksestä kiinni, ei mistään muusta. Miten usein olet kuullut, että naisvartijan päälle olisi esim. käyty? Niimpä, kyllä ne yleensä on niitä vähän turhan virkaintoisia miehiä. (...) (Susku, keskustelu 1)

Helposti ajatellaan, että vartijoiden ja poliisien on hyvä olla miehiä, koska he ovat yleensä fyysisesti vahvempia. Tässä otteessa noustaan vahvasti tällaista vallitsevaa käsitystä vastaan todeten, että vartijan työssä pärjää ennemminkin oikeanlaisella asenteella ja käytöksellä kuin isokokoisuudella. Otteessa myös todetaan, kuinka on parempi, mitä vähemmän fyysiseen voimaan joudutaan turvautumaan. Ilmaisulla 'miten usein olet kuullut, että naisvartijan päälle olisi käyty – kyllä ne yleensä on niitä vähän turhan virkaintoisia miehiä' vihjataan jopa siihen suuntaan, että naispuoliset vartijat voivat itseasiassa olla jopa parempia työssään kuin jotkut miesvartijat. Käsitykset ammattien sopivuudesta tietyille sukupuolelle eivät useinkaan perustu käytäntöön vaan ennemminkin stereotyyppisiin oletuksiin.

En kyllä nyt yhtäkkiä keksi yhtään ammattia, mikä sopisi vain naisille/miehille/jonkun muun sukupuolen edustajille. Ei kai sitä työtä sukuelimillä yleensä tehdä (olettaen, että tässä puhutaan biologisesta sukupuolesta)? (...) (merivihreä[^], keskustelu 2)

Eipä tule minulle mieleen miksei sukupuolesta johtuen voisi tehdä jotain työtä. Tietysti onhan töitä, joissa fyysisestä vahvuudesta on hyötyä, mutta

ei sekään nyt suoraan sukupuolen mukaan jakaudu. (...) omat lapseni olivat jossain vaiheessa saaneet käsityksen, että naisten ja miesten työt ovat erikseen (...) Tein kyllä selväksi (...) että työt ei ole erikseen naisilla ja miehille vaan kaikki voi tehdä mitä työtä haluaa. (...) (Lyra90, keskustelu 2)

(...) Monesti väitetään myös että fyysisissä (esim. tehdastöissä) naiset ei pärjää mutta mun mielestä se on aika paskapuhetta. Koneet ei tiedä paineleekeo nappeja mies vai nainen. (...) (kapokkipuu, keskustelu 1)

(...) työt paperitehtaalla ei ole niin hirveän raskaita etteikö joku hintelämpikin nainen pärjäisi. Raskasta joo, mutta työntekijästä tulee kyllä aina niin vahva kun se alue vaatii ja parin viikon päästä ei ota enää yhtään päähän. (...) Sietäis niiden jo ottaa joku asennemuutos tohon hommaan, parhaimmat työyhteisöt on niitä missä on miehiä ja naisia. Ja jos miehet saa olla keskenään niistäkin tulee melko ämmiä jossain vaiheessa. (kapokkipuu, keskustelu 2)

Otteissa kritisoidaan sukupuoliin liitettyjä yleistyksiä ja vastakkainasetteluja sekä kyseenalaistetaan erillisten nais- ja miesammattien tarpeellisuutta. Ilmaisut 'koneet ei tiedä paineleekeo nappeja mies vai nainen' ja 'ei kai sitä työtä sukuelimillä yleensä tehdä' kuvaavat oivaltavasti sitä, kuinka ihmiset itse määrittelevät, mikä työ on kenellekin sopivaa. Sukupuolijäsennykset ja käytännöt ovat sosiaalisesti tuotettuja ja ne opitaan jo hyvin pienenä, kuten toisessa otteessa ilmenee. Diskurssissa irtisanoudutaan yleistävästä näkemyksestä ja tunnistetaan sukupuoli-ryhmien sisäiset erot. Yhdessä otteessa huomioidaan myös mahdolliset muut sukupuolen kokemukset, mikä muistuttaa siitä, ettei kahtiajakoinen sukupuolinäkemys ole itsestäänselvyys, kuten luonnollistavassa diskurssissa esitetään.

Viimeisimmässä otteessa tuodaan lisäksi esille myös työyhteisön viihtyvyysnäkökulmaa toteamalla, kuinka 'parhaimmat työyhteisöt on niitä missä on miehiä ja naisia – jos miehet saa olla keskenään niistäkin tulee melko ämmiä jossain vaiheessa'. Tutkimusten mukaan sekä naiset että miehet haluaisivat työskennellä nimenomaan työpaikoilla, joissa on molemman sukupuolen edustajia, sillä ne

koetaan yleensä ilmapiiriltään miellyttävimmiksi (esim. Korvajärvi 2010, 191–192).

Tässä näkökulmia kulttuurialalta (...) Miesten katsotaan suunnittelevan parempia ja kiinnostavampia juttuja, vaikka todellisuudessa naiset tekevät niitä yhtälailla ja usein hallitsevat ammatin jopa kokonaisvaltaisesti paremmin. (...) Kunnianhimoa löytyy kaikilta tälle alalle jääviltä sukupuoleen katsomatta, joten miesten luontaiseen kunnianhimoisuuteen ei voi vedota tämän kohdalla. (gorebyss, keskustelu 1)

En muuten ymmärrä sitä kiintiövihaa. (...) En usko, et sen vuoksi jouduttaisiin palkkaamaan epäpäteviä ihmisiä, sillä kyllä niitä hyviä työntekijöitä löytyy naisistakin. (Elaska, keskustelu 1)

Ensimmäisessä otteessa kyseenalaistetaan miesten suosiminen ja asetetaan sitä vastaan. Ilmaisuihin 'todellisuudessa naiset tekevät yhtä lailla' huomioi kulttuurisen näkemyksen miesten tekemän työn arvostamisessa. Otteessa todellisuus ja kulttuurinen näkemys nähdään toisistaan poikkeavina ilmiöinä. Kulttuurissamme suositaan helposti miehiä, vaikkei sille ole välttämättä todellisuudessa perusteita, kuten otteessa esitetään. Toisessakin otteessa todetaan kiintiökeskusteluun viitaten, että naiset ovat aivan yhtä päteviä työntekijöitä kuin miehetkin.

5.5 Yhteenveto diskursseista

Olen tulkinut aineistoanalyysini myötä neljä diskurssia, jotka lähestyvät sukupuolten ammatillista segragaatiota eri näkökulmista. Diskurssit nousivat tutkimusaineistoni esiin melko selvästi, vaikka ne pitävät sisällään monenlaisia merkityksiä. Kaikilla diskursseilla on omanlaisensa sanoma.

Luonnollistavassa diskurssissa sukupuolittunutta segragaatiota lähestytään pitkälti biologian näkökulmasta. Diskurssissa nojataan luonnollistavaan näkemykseen kahden sukupuolen välisistä eroista, jolla pyritään perustelemaan koulutuk-

sen ja työmarkkinoiden jakautumista nais- ja miesaloihin ja ammatteihin. Diskurssissa puhutaan sukupuolten fyysisistä eroista, sukupuolittuneista ominaisuuksista sekä heteronormatiivisesta matriisista, joka ei salli sukupuolijakojen rikkomista vaan asettaa sukupuolelle sopimattoman toiminnan marginaaliin. Diskurssissa kritisoidaan myös tasa-arvotyötä ja keskustelua, jolla pyritään purkamaan sukupuolten välisiä rajoja ja valta-asetelmia. Sukupuolelle epätavanomainen käyttäytyminen näyttäytyy diskurssissa keinotekoiselta luonnollisten tosiasioiden kieltämiseltä.

Miessukupuolen arvostamisen diskurssissa sukupuolittunutta segregaatiota tarkastellaan vertikaalisen segregaation näkökulmasta. Keskustelunkohteeksi nousee tällöin miesten ja naisten eriarvoisuus työmarkkinoilla. Diskurssissa korostetaan kuinka, miehet ja miesten tekemä työ nähdään arvokkaampana kuin naiset ja heidän tekemänsä työ. Miestyöntekijä kuvataan helposti aktiivisempänä, lahjakkaampana, vastuutaottavampana ja kaikin puolin parempana sijoituksena, kun taas naisen arvo määrittyy pitkälti ruumiillisuuden ja synnyttämismahdollisuuden kautta. Tällaisen näkemyksen seurauksena suomalaisilla työmarkkinoilla on paljon enemmän miespuolisia johtajia, mitä pidetään diskurssin mukaan melko normaalina asiantilana. Diskurssissa tulee vahvasti esille sukupuolten eriarvoinen kohtelu työelämässä, mikä ilmenee muun muassa puheena naisten kohtaamasta vihamielisyydestä, vähättelystä, kyseenalaistamisesta ja syrjinnästä.

Vapaan valinnan diskurssissa ammatillisen segregaation ilmiötä lähestytään yksilöiden tekemien vapaiden valintojen näkökulmasta. Diskurssissa korostetaan pitkälti yhtäläisten mahdollisuuksien ja oikeuksien tasa-arvoa, jossa jokainen on vapaa valitsemaan haluamansa ammatin ja menestymään omien kykyjensä mukaisesti. Näkemys perustuu hallitsevaan uusliberalistiseen diskurssiin, jossa korostetaan yksilöiden vapautta ja vastuuta omista valinnoistaan ja tekemisistään. Diskurssissa pyritään väistämään sukupuolten välisiä epätasa-arvo-ongelmia toteamalla, että jokainen on vastuussa itsestään. Näinpä esimerkiksi naisten heikompi palkkaus ja urakehitys nähdään pitkälti (nais)yksilöiden ongelmana. Dis-

kurssissa ei suhtauduta kovin suopeasti myöskään segregaaation purkuun tähtäävään tasa-arvotyöhön, mikä ilmenee ärsyyntyneenä puheena tasa-arvon keinotekoisesta tavoittelusta.

Vastarintadiskurssissa noustaan vallitsevan sukupuolijärjestyksen mukaisia malleja ja stereotyyppioita vastaan, jotka ylläpitävät sukupuolittunutta segregatiota. Diskurssissa kritisoidaan yhteiskuntaa ja koulutusinstituutioita stereotyyppisten oletusten ylläpitämisestä ja valinnan mahdollisuuksien rajoittamisesta. Sukupuolten vastakkainasettelun kyseenalaistaminen ja sukupuoliryhmien sisäisten erojen tunnistaminen ovat keskeistä tälle diskurssille. Lisäksi diskurssissa noustaan miessukupuolen arvostamisen diskurssia vastaan todeten, että kyllä naiset pystyvät työskentelemään siinä missä miehetkin.

6 POHDINTA

6.1 Diskurssien valtataistelua

Edellisessä luvussa esittelin analyysintulokseni siitä, miten sukupuolittuneen segregaaation ilmiötä kuvataan, perustellaan, luonnollistetaan ja haastetaan. Seuraavaksi pohdin, miksi ammatillista segregatiota kuvataan juuri tällaisin diskurssein, mitä diskurssit merkitsevät ja jättävätkö ne jotakin mahdollisesti sanomatta. Tarkastelen kriittisesti diskursseja, joilla pyritään tuottamaan, ylläpitämään ja oikeuttamaan vallalla olevia sukupuolijärjestyksiä ja sukupuolinormeja. Annan myös äänen merkityksille, joilla pyritään haastamaan valtaa pitäviä järjestyksiä.

Kontekstin tarkasteleminen on olennaista, kun pohditaan diskurssien muodostumisen syitä. Tulkitsemani diskurssit syntyivät nuorille suunnatun tasa-arvokampanjan ja tyttöjen suosiman verkkosivuston luomassa kontekstissa. Tasa-arvokampanja saattoi kerätä mukaan valveutuneita keskustelijoita, jotka olivat jo ennestään pohtineet sukupuoli- ja tasa-arvokysymyksiä. Toisaalta provosoiva sukupuolirajojen rikkomiseen kannustava kampanja saattoi innostaa joitakin puolustamaan perinteistä sukupuolen mukaista työnjakoa tai kieltämään sukupuolinäkökulmaisuuksien tarpeellisuuden. Myös hankeasiantuntijan läsnäolo ja kysymysten asettelu olivat keskeisessä osassa keskustelujen etenemisessä. Jos nuoret olisivat keskustelleet keskenään aiheesta, diskurssit olisivat voineet olla toisenlaisia, vaikka todennäköisesti nämäkin näkökulmat olisivat tulleet esille, sillä ne ovat näkemykseni mukaan aika tyypillisiä tämän ilmiön ympärillä.

Diskurssien muotoutumista voi pohtia myös sukupuolen näkökulmasta. Jos keskustelijaryhmä olisi ollut heterogeenisempi, niin diskurssit olisivat voineet saada erilaisia valtasuhteita. Ajattelen, että mieskeskustelijat olisivat todennäköisesti puhuneet vähemmän miessukupuolen arvostamisesta, sillä miessukupuolen edustajat tuovat harvoin esille naisten ja miesten valtasuhteita, koska heillä ei ole siihen niin suurta tarvetta. On myös todettu, etteivät miehet aina näe sukupuolten epätasa-arvoista kohtelua, sillä se koskettaa harvemmin heitä itseään. Lisäksi

naisten on sosiaalisesti hyväksytympää sanoa, jos heitä syrjitään sukupuolen vuoksi kuin miesten olisi sanoa, että heitä suositaan siksi, että ovat miehiä. Voi myös olla, että miespuoliset keskustelijat olisivat antaneet entistä enemmän valtaa luonnollistavalle diskurssille, sillä miehillä on Arto Jokisen (2010, 129) mukaan paineita korostaa biologista sukupuoltaan ja tehdä eroa feminiinisyyteen täyttääkseen miehisyyden vaatimukset ja ylläpitääkseen etuoikeutettua asemaansa työmarkkinoilla. Samasta syystä vapaan valinnan ja vastarintadiskurssit olisivat saattaneet olla hiljaisempia.

Sukupuolen lisäksi verkkokeskustelijoiden ikä vaikuttaa tutkimusaineistossani muodostuneisiin diskursseihin. Demi.fi-sivuston keskustelijat edustavat nuoria, noin kahdenkymmenen ikävuoden molemmilla puolilla olevia, henkilöitä. Keskustelu olisi ollut todennäköisesti hyvin erilaisista, jos keskustelijat olisivat edustaneet selvästi vanhempia ikäluokkia. Tällöin luonnollistava ja miessukupuolen arvostamisen diskurssit olisivat saattaneet saada vielä hegemonisemman aseman, kun taas vapaan valinnan ja vastarintadiskurssit olisivat puolestaan voineet vaimentua. Esimerkiksi 1950-luvulla syntyneet henkilöt ovat kasvaneet jyrkemmässä sukupuolten eroa tuottavassa todellisuudessa kuin tämän päivän nuoret, joiden elämismaailmassa sukupuolijärjestykset ovat piiloutuneimpia ja hienovaraaisempia. Väitän, että nuoret ovat keskimäärin individualistisempia sekä sukupuoli- ja tasa-arvokysymyksistä valistuneempia, joten he kyseenalaistavat sosiaalisesti jaettuja normeja ja stereotyyppioita eri tavalla kuin vaikkapa keski- ja nuorisikymmenvuotiaat. Uskon, että nuorten on myös jossain määrin sosiaalisesti hyväksytympää kyseenalaistaa sukupuolirajoja.

Pietikäisen ja Mäntysen (2009) mukaan diskurssit eivät ole samanarvoisia, vaan toisilla diskursseilla on enempi valtaa, toiset diskurssit taas hiljennetään, unohdetaan tai marginalisoidaan. Eniten valtaa on diskursseilla, joiden näkemykset ovat hyvin omaksuttuja, arvostettuja ja itsestäänselvinä pidettyjä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 58–59.) Tulkitsen luonnollistavan diskurssin tällaiseksi voimakkaaksi ja valtaa omaavaksi diskurssiksi, sillä se korostaa syvälle juurtunutta ja sosiaalisesti jaettua näkemystä sukupuolten kahtiajakoisuudesta. Naisten ja miesten vastakkainasettelu on niin perustavanlaatuinen osa kulttuuriamme, ettei

sen kyseenalaistamiselle nähdä helposti tarvetta. Myös miessukupuolen parem-
muutta korostava diskurssi näyttäytyy hyvin omaksutulta. Diskurssissa kuvataan
naisten heikompaa asemaa suhteessa miesnormiin, mikä näyttäytyy perinteik-
käänä ja sitkeänä käytänteenä, vaikka suora patriarkaattinen vallankäyttö on jo
väistynyt (ks. Julkunen 2010, 224).

Ajattelen, että hallitsevat diskurssit ovat vahvoja ensinnäkin sen vuoksi, että yh-
teiskunnassa ja työelämässä toistuvat sukupuolistavat kulttuuriset jäsenyydet
ovat yleensä niin itsestäänselvyyksiä, ettei niitä edes huomata arjessa (ks. esim.
Korvajärvi 2010, 193). Tämän vuoksi niitä ei myöskään välttämättä osata kyseen-
alaistaa, vaikka tarvetta olisikin. Sukupuolen esittäminen on lisäksi niin itseä lä-
hellä oleva osa yksilön identiteettiä, jolloin normaaleiksi määritellyistä sukupuoli-
käsityksistä kiinnipitäminen voidaan kokea olennaiseksi osaksi elämää. Kulttuu-
rissamme on totuttu naisia ja miehiä erotteleviin ja hitaasti muuttuviin sukupuoli-
normeihin ja rooliodotuksiin, joiden mukaisesti on mahdollista toimia sosiaalisesti
hyväksytyllä tavalla.

Vuorikosken (2005) mukaan sukupuolesta ja tasa-arvosta käytävä keskustelu on
yleensä sekavaa, koska sukupuolen käsite on niin hankala. Sukupuoli hahmo-
teen usein pelkästään biologiasta saatuna ominaisuutena, jolloin sivuutetaan se,
että sukupuolta tuotetaan myös sosiaalisissa käytänteissä. Kulttuurin ja kasva-
tuksen vaikutuksia on vaikea erottaa biologisesta sukupuolesta. (Vuorikoski
2005, 36.) Tämä seikka selittää myös luonnollistavan diskurssin hallitsevaa ase-
maa. Sukupuolta pyritään yksinkertaistamaan, vaikka se on kaikkea muuta kuin
yksinkertainen ilmiö. On helpompaa todeta, että naiset ja miehet toimivat eri ta-
voin, koska ovat naisia ja miehiä kuin pohtia mihin tällainen jako tämä perustuu.
Tasa-arvon idea ja tasa-arvopoliittikka ovat nousseet haastamaan ja kyseenalais-
tamaan sukupuolijärjestyksen peruseriaatteita (Julkunen 2010, 15), mitä ei vält-
tämättä helposti hyväksytä. Sukupuolirajojen ravistelu ja rikkominen työelämässä
voi näyttäytyä vallitsevaa järjestystä uhkaavana toimintana, jonka vuoksi saate-
taan äänekkäästi korostaa syvälle juurtuneita normeja.

Vapaan valinnan diskurssissakin ylläpidetään vallalla olevia sukupuolijärjestyksiä, vaikka sukupuolen mukainen toiminta yritetään peittää individualistisuutta korostavan uusliberalistisen ideologian taakse. Vapaan valinnan diskurssilla pyritään hiljentämään yhteiskunnallista tasa-arvokeskustelua, jolla tavoitellaan sukupuolten välistä epätasa-arvoa tuottavien järjestysten muuttamista. Diskurssissa vedotaan yksilön valinnan vapauteen ja vastuuseen omasta toiminnastaan, jolloin käytänteiden ja rakenteiden muuttaminen nähdään toisarvoisena. Ammatinvalinta ja työelämässä pärjääminen ennen kaikkea nähdään yksilön asiana eikä niinkään tasa-arvotyön kohteena.

Korvajärven (2010) mukaan yksilötasolla suomalaisille on hyvin tyypillistä ohittaa sukupuoli merkityksettömänä asiana. Erityisesti naiset haluavat kieltää omalla kohdallaan sukupuolensa vaikutuksen työnteolle, sillä itseä lähellä olevia eriarvoisuuksia ei tunnisteta tai käsitellä. Suomessa tämä korostuu senkin vuoksi, koska yhteiskuntaamme pidetään jo niin sukupuolineutraalina, ettei sukupuoleen tarvitse kiinnittää erityistä huomiota työelämässä. (Korvajärvi 2010, 190–192.) Tällaisesta näkökulmasta pohdittuna vapaan valinnan diskurssin esiintyminen on hyvin ymmärrettävä tutkimuskontekstissa.

Vastarintadiskurssi pyrkii haastamaan vallitsevaa järjestystä. Diskurssissa noudetaan epätasa-arvoa ylläpitäviä ja tuottavia sukupuolijärjestyksiä vastaan. Vastarintadiskurssi sivuaa vahvasti yleistä tasa-arvodiskurssia, jonka mukaan yksilöiden tulee pystyä toteuttamaan itseään ilman sukupuolen asettamia rajoituksia (ks. Julkunen 2010, 242). Vastarintadiskurssissa kyseenalaistetaan Valitse ala päällä -kampanjan tavoin sukupuolen perusteella tehtävät koulutus- ja uravalinnat, koska ne nähdään rajoittavina ja sukupuolten tasa-arvon toteutumista estävinä käytänteinä. Samasta syystä diskurssissa korostetaan, ettei nais- ja mies-sukupuolten väliset vastakkainasettelut tai erottelut ole järkeviä.

Sukupuolen vaikutus työnteeseen esitetään tutkimusaineistossa joko luonnollisena, toissijaisena tai ongelmallisena tekijänä riippuen siitä, mitä diskurssilla halutaan saavuttaa. Tätä kysymystä pohdin vallankäytön näkökulmasta. Ensin tarkastelen diskursseja sukupuolten toimintaa rajoittavien sosiaalisten normien oikeuttajina ja ylläpitäjinä. Kantolan (2010, 85) mukaan sukupuolittunut kurivalta

perustuu normatiiviselle maskuliinisuudelle ja feminiinisyydelle, joiden mukaan pyritään toimimaan päivittäin. Tällaisia normaaliin naiseuteen ja mieheyteen liitettyjä oletuksia esitettiin erityisesti luonnollistavassa ja miessukupuolen arvostamisen diskursseissa. Hallitsevat diskurssit osallistuvat vallitsevien järjestysten, normien ja sukupuolten välisten valtasuhteiden uusintamiseen ja ylläpitämiseen.

Luonnollistavassa diskurssissa korostetaan sukupuolten eroja, jotka vaikuttavat näkemykseen sukupuolenmukaisista ominaisuuksista ja kiinnostuksenkohteista. Diskurssissa esitetään monia yleisesti jaettuja oletuksia, kuten: miehet sopivat paremmin fyysisesti raskaisiin töihin kuin naiset – naiset ovat kiinnostuneita ihmisläheisestä työstä, miehet puolestaan tekniikasta – naisille sopii huolellisuutta ja tarkkuutta vaativat tehtävät – miehet ovat kunnianhimoisempia kuin naiset. Tällaiset kulttuuriset stereotypiat ovat muuttuneet tosiasioiksi, joita ylläpidetään toistuvina puheina.

Luonnollistavassa diskurssissa tuli esille myös heteronormatiivisuuden oletus, jonka valta tuottaa kahdenlaisia ihmisolentoja (ks. Kantola 2010, 86). Heteronormatiivinen matriisi korostaa naisten ja miesten vastakkaisuutta sekä toistensa täydentämisen näkökulmaa. Luonnollistavassa diskurssissa puhutaan naisten ja miesten erilaisista fyysikoista, ominaisuuksista, taidoista ja kiinnostuksen kohteista olettaen, että naiset ja miehet muodostavat omanlaisensa ryhmät. Erityisesti miesten hakeutumista naisammatteihin oudoksutaan, ja heidät nähdään heteronormatiivisen kaavan rikkojina. Tällainen käytäntö kertoo heteronormatiivisuuden kontrolloivasta vallasta, jolla pyritään ylläpitämään kahta erillistä sukupuolta. Diskurssissa asetetaan marginaaliin sellaiset sukupuolen esittämisen tavat, jotka eivät asetu perinteisiin sukupuolirooleihin. Sukupuolinormien vastainen käyttäytyminen esitetään diskurssissa joko poikkeavuutena tai tasa-arvodiskurssin luomana trendinä, jonka mukaisesti erityisesti tytöt haluavat erottua mas-sasta.

Miessukupuolen arvostamisen diskurssissa ylläpidetään sukupuolittunutta valtaa korostaen oletusta miessukupuolen paremmuudesta. Diskurssin mukaan naiset nähdään pitkälti ruumiillisina hahmoina, joiden taakaksi lankeaa perhevastuut ja

heikompi asema työmarkkinoilla. Miehet kuvataan puolestaan aktiivisina ja osavina toimijoina sekä naisia parempana työvoimaresurssina. Tällaiset puheet uusintavat perinteistä näkemystä sukupuolten eriarvoisuudesta ja miesnormista tuottaen samalla sukupuolittunutta vallankäyttöä. Naiset ja miehet asettuvat diskurssissa omiin erityisasemiinsa sulkien toisiaan niiden ulkopuolelle.

Tulkitsen vapaan valinnan diskurssin melko ristiriitaiseksi, sillä sen pyrkimys ei ole yhtä selvästi luettavissa kuin keskustelua hallitsevien diskurssien. Vapaan valinnan diskurssissa sukupuoli esitetään toissijaisena tekijänä uravalintojen teossa ja uralla menestymisessä. Diskurssissa ei ylläpidetä läpinäkyvästi sukupuolijärjestystä ja sukupuolinormien valtaa suhteessa yksilöön. Yksilöllistä näkökulmaa korostava puhe voi merkitä, että yhteiskunnallisen tasa-arvopuheen luoma sukupuolineutraalisuuden oletus on lyönyt itsensä niin hyvin läpi, ettei sukupuolittuneita käytänteitä aina edes nähdä tai haluta nähdä. Toisaalta vapaan valinnan diskurssia voi tarkastella siten, että se pyrkii hiljentämään ainaisilta tuntuvia sukupuoli- ja tasa-arvokeskusteluja. Diskurssissa ei haluta myöntää vallitsevan sukujärjestyksen ja sukupuolivallan voimaa.

Vastarintadiskurssissa puolestaan haastetaan tarkoituksenmukaisesti vallitsevaa sukupuolijärjestystä ja kyseenalaistetaan erityisesti koulutuksen sukupuolittavia käytäntöjä. Vastarintadiskurssi asettuu nimensä mukaisesti sukupuolijärjestykseen perustuvaa vallankäyttöä vastaan. Diskurssissa luodaan mielikuvaa siitä, ettei yksilöä, hänen kiinnostuksen kohteitaan, osaamistaan tai kykyjään ole järkevää määritellä biologian perusteella. Aineisto-otteesta irrotettu kuvaus 'koneet ei tiedä paineleeko nappeja mies vai nainen' ilmaisee olennaisen. Ihmiset tuottavat itse käsityksensä siitä, millaisia miehet ja naiset ovat, ja millaiset työt heille sopivat. Vastarintadiskurssi pyrkii vapauttamaan yksilöt itsestään selvinä pidettyjen sosiaalisten normien luomista rajoitteista.

Mitä nämä erilaisista näkökulmista ja pyrkimyksistä kumpuavat diskurssit lopulta kertovat kulttuurista, jossa koulutus- ja uravalintojaan tehdään? Ensinnäkin sen, että yhteiskuntamme ei ole niin sukupuolineutraali tai tasa-arvoinen kuin sen yleisesti oletetaan olevan. Tutkimusaineiston perusteella biologia ja ruumiillisuus ovat edelleen hallitsevassa roolissa, kun ammatillista segregatiota perustellaan,

vaikka fysiikalla on yhä vähemmässä määrin merkitystä työnteolle. Ammattien ja työtehtävien eriytymistä ylläpidetään sosiaaliin normeihin perustuvalla sukupuolittuneella kurivallalla, joka asettaa naiset ja miehet erilaisiin asemiin.

Tutkimusaineiston perusteella ammatillisen segregaatian purkuun on mahdollisuus, kunhan biologiaan perustuvan sukupuolijaon ja perinteisten sukupuolinormien luomista rajoituksista vapaudutaan. Valitse ala päällä, älä alapäällä -kampanjassakin haluttiin nimenomaan korostaa, ettei uravalintoja kannata tehdä pelkästään biologisen sukupuolen ohjaamana. Tutkimusaineistossa tuli kautta linjan esille paljon esimerkkejä, kuinka tytöt ovat tehneet rohkeita, omien kiinnostusten mukaisia koulutus- ja uravalintoja.

Sukupuolelleen epätyypillisen valinnan tekeminen näyttää aineiston perusteella saavan sekä positiivisia että negatiivisia vastaanottoja. Haastavasta näkökulmasta erilaiset uravalinnat nähdään positiivisena asiana, kun taas luonnollistavasta näkökulmasta poikkeavia valintoja ihmetellään ja asetetaan marginaaliin. Aiempien tutkimusten ja oman aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että epätavallisen valinnan ihmettely kohdistuu miesten kohdalla lähinnä maskuliinisuuden kyseenalaistamiseen. Naisten kohdalla epätavalliset valinnat aiheuttavat sen sijaan epäilyksiä naisten kyvyistä ja pärjäämisestä. Miespuolisilla henkilöillä näyttää siis olevan suurempi kynnys tehdä sukupuolelleen epätyypillisiä uravalintoja, mutta naispuoliset henkilöt saattavat puolestaan kohdata enemmän haasteita itse työelämässä, jos he päättävät hakeutua miesvaltaisiin tehtäviin. Ilmiö pohjautuu lopulta siihen, että maskuliinisuutta arvostetaan korkeammalle kuin feminiinisyttä.

Tutkimusaineistossa minut yllätti se, ettei kotikasvatuksen vaikutuksesta sukupuolittuneeseen segregaatioon puhuttu kovinkaan paljoa. Institutionaalista kasvatusta kyllä kritisoitiin sukupuolittavien käytänteiden ylläpidosta vastarintadiskurssissa. Ajattelen, että kotikasvatuskeskusteluunkin olisi ollut mahdollisuus, sillä hankeasiantuntijakin yritti tiedustella kolmannessa verkkokeskustelussa, millainen sukupuolten mukainen työnjako keskustelijoiden kotona oli vallinnut. Jotkut kommentoivat kysymykseen jotain, muttei minkäänlaista laajempaa keskustelua ei syntynyt. Ehkä verkkokeskustelijat olivat keskimäärin sen verran nuoria,

etteivät olleet pohtineet saamaansa kotikasvatusta tai itse saaneet lapsia, jonka myötä olisivat joutuneet pohtimaan kasvatuseriaaiteita. Toisaalta voi olla, että keskustelijat ovat kokeneet tällaisen kysymyksen sivuseikaksi. Jota tapauksessa olisi ollut mielenkiintoista tarkastella, millaisia merkityksiä syvällisempi kasvatuskeskustelu olisi tuottanut.

6.2 Johtopäätökset

Olen tarkastellut tutkielmassani ammatillisen segregaaation ilmiötä, joka osaltaan ohjaa sukupuolen mukaiseen ammatinvalintaan ja tuottaa keskeisiä työelämän tasa-arvo-ongelmia. Tutkimusaiheen avaamiseksi syvennyin taustasuudessa tutkittavan ilmiön syihin, seurauksiin ja sen purkamiseen tähtäävään tasa-arvo-työhön. Tutkimuskysymykseni mukaisesti tutkielmassani on tarkoitus selvittää, miten nuoret puhuvat työmarkkinoiden jakautumisesta sukupuolittuneisiin aloihin ja tehtäviin. Tutkimusaineistoni pohjautui segregaaation purkuun tähtäävän Valitse ala päällä -kampanjan sekä tyttöjen ja nuorten naisten suosiman Demi.fi-sivuston luomaan kontekstiin.

Diskurssianalyttisen tutkimukseni kautta pyrin kuvaamaan sukupuolten ammatilliselle segregaatille annettuja merkityksiä. Lähestyin ilmiötä sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, eli tarkastelin kielenkäytön ja sosiaalisen sekä kulttuurisen toiminnan yhteen kietoutumista. Tulkitsin tutkimusaineistossani neljä diskurssia, jotka muodostivat eräänlaisen näkemysten valtataistelukentän. Biologiaan ja miesnormiin perustuva luonnollistava ja oikeuttava näkemys segregaatista otti tutkimusaineistossani hallitsevan aseman, mutta perinteistä sukupuoli-järjestystä haastava ajattelutapa on vähitellen nousemassa.

Tutkielmani päätehtäväksi asetin koulutus- ja uravalintoja ohjaavan sukupuolittuneen todellisuuden näkyväksi tekemisen. Kriittisessä pohdintaosassa totesin, että työmarkkinoiden sukupuolen mukaiseen eriytymiseen suhtaudutaan monin tavoin. Toiset näkevät ilmiön itsestään selvänä asiantilana, kun taas osa pyrkii

vähätteleeseen sukupuolen merkitystä työn teolle. Sukupuolirajoja on myös ruvettu kyseenalaistamaan ja rikkomaan erityisesti nuorten naisten toimesta. Suhautuminen on kaiken kaikkiaan melko ristiriitaista ja toisiaan vastaan kamppailevaa. Toisinvalitsevat saavat osakseen sekä kannustusta että ihmettelyä. Johtopäätöksenä voi todeta, että sukupuolirajojen rikkominen koulutus- ja uravalintojen kohdalla vaatii sukupuolitietoisesta ajattelukyvyistä heräämistä ja rohkeutta rikkoa sosiaalisia normeja. Vallitseva järjestys ei kuitenkaan tällä hetkellä erityisemmin kannusta tällaiseen toimintaan, mikä on todettu myös aiemmissa tutkimuksissa.

Edelleen on siis tarvetta Valitse ala päällä -kampanjan kaltaiselle tasa-arvotyölle tai muulle konkreettisemmalle toiminnalle, jonka tavoitteena on herätellä sukupuolitormeista sokeutuneita ihmisiä ajattelemaan ilman sukupuolen mukaisia rajoja. Biologista sukupuolta ei ole tarkoitus tai tarve kieltää, mutta olennaista olisi ymmärtää, kuinka sukupuoleen perustuva sosiaalinen toimintamme on pitkälti opittua ja sosiaalisten normien rajoittamaa. Väitän, ettei yhteiskunnassamme tai työmarkkinoillamme ei ole tarvetta vahvasti sukupuolen mukaan eriytyneille työjaoille. Segregaatiosta ei loppujen lopuksi hyödy nais-, mies- tai muun sukupuoliset yksilöt, työmarkkinat taikka tasa-arvon mallimaana pidetty yhteiskuntamme.

Asetin tutkielmalleni keskeiseksi tavoitteeksi keskustelun herättämisen. Näin tutkielman valmistumisen viime metreillä voin todeta, että olen onnistunut ainakin tässä tehtävässä. Mielenkiintoiset keskustelut läheisten, opiskelijakollegoiden, ohjaajani sekä muiden koulutusalan ammattilaisten kanssa kertovat siitä, että tutkimusaiheeni on edelleen tärkeä ja ajankohtainen. Kysymykset sukupuolesta, segregaatiosta ja tasa-arvosta herättävät ihmisissä vahvoja tunteita ja mielipiteitä. Kaikilla on jotain – usein hyvin kriittistä – sanottavaa aiheeseen, minkä olen huomannut tutkimusprosessini aikana. Tätä keskustelua tarvitaan edelleen lisää!

Tutkimusaineistoni avulla tuottamani kulttuurinen kuvaus on vain yksi puheenvuoro muiden joukossa, mutta se antaa kuitenkin viitteitä sukupuolittuneesta todellisuudesta, jossa suomalaiset nuoret tekevät koulutus- ja uravalintojaan. Tutkielma auttaa ymmärtämään, millaiset asiat tuottavat työmarkkinoiden sukupuolen mukaista segregoitumista ja millaisia seurauksia tällä ilmiöllä on. Uskon, että

vallitsevan järjestyksen syvällisempi ymmärtäminen edesauttaa toisenlaisten valintojen tekemisessä.

Tutkimusaineistoa etsiessäni törmäsin muihinkin vartenotettaviin mediateksteihin, joiden pohjalta tämän tyyppisen tutkimuksen olisi voinut tehdä. Valitse alapäällä -kampanjan saama huomio tuotti monia segregatiota käsitteleviä artikkeleita, kolumneja ja muita verkkokeskusteluja, joita olisi mielekästä tutkia. Näkökulman laajentamiseksi voisi olla kiinnostavaa tutkia lisäksi iältään ja sukupuoleltaan heterogeenisemmän joukon tuottamia merkityksiä. Kiinnostava jatkotutkimusvaihtoehto olisi tutkia, miten sukupuolineutraalimpi kasvatusta voisi edesauttaa kahtiajakoisen sukupuolijärjestyksen purkautumista ja sitä kautta segregatiion kaventumista.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Keskustelu 1. Demi.fi (2014). Keskustelut, Opiskelu ja työ: ”Ala päällä: Onko siitä, että olet tyttö, hyötyä vai haittaa ammatinvalinnassa?” Saatavilla www-muodossa:

<http://www.demi.fi/keskustelut/opiskelu-ja-tyo/ala-paalla-onko-siita-etta-olet-tytto-hyotya-vai-haittaa#.V86JV62Ec4o>. (Luettu 29.3.2015.)

Keskustelu 2. Demi.fi (2014). Keskustelut, Opiskelu ja työ: ”Ala päällä: Naisten ammatit, miesten ammatit – onko niitä?” Saatavilla www-muodossa:

<http://www.demi.fi/keskustelut/opiskelu-ja-ty%C3%B6/ala-p%C3%A4%C3%A4ll%C3%A4-naisten-ammattit-miesten-ammattit-onko-niit%C3%A4#.Vd3GoZfJYa8>. (Luettu 26.8.2015.)

Keskustelu 3. Demi.fi (2014). Keskustelut, Opiskelu ja työ: ”Ala päällä: Uskotko, että tytöillä on samat mahdollisuudet työelämässä kuin pojilla?” Saatavilla www-muodossa:

<http://www.demi.fi/keskustelut/opiskelu-ja-ty%C3%B6/ala-p%C3%A4%C3%A4ll%C3%A4-uskotko-ett%C3%A4-tyt%C3%B6ill%C3%A4-samat-mahdollisuudet-ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4ss%C3%A4-kuin#.Vd3GtZfJYa8>. (Luettu 26.8.2015.)

Kirjallisuus- ja verkkolähteet

A-lehdet 2015. Mediaopas: Demi. Saatavilla www-muodossa: <http://www.a-lehdet.fi/mediaopas/demi>. (Luettu 29.3.2015.)

Ala Päällä/Facebook 2014. Ala Päällä Julkishallinnollinen organisaatio. Saatavilla www-muodossa: <https://www.facebook.com/AlaPaalla>. (Luettu 15.12.2014.)

Alapaalla.fi 2014. Valitse ala päällä -kampanjan virallinen sivusto. Saatavilla www-muodossa: <http://alapaalla.fi/>. (Luettu 29.10.2014.)

Alapaalla.fi 2016. Tietoa kehittämisohjelmastamme. Saatavilla www-muodossa: <http://alapaalla.fi/tietoa-kehittamisohjelmastamme/>. (Luettu 31.8.2016.)

Arpo, Robert 2005. Internetin keskustelukulttuurit: Tutkimus internet keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Brunila, Kristiina 2009. Parasta ennen: Tasa-arvotyön projektitapaistuminen. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Brunila, Kristiina, Hakala, Katariina, Lahelma, Elina & Teittinen, Antti 2013. A-vauksia ammatilliseen koulutukseen ja yhteiskunnallisiin erontekoihin. Teoksessa Kristiina Brunila, Katariina Hakala, Elina Lahelma & Antti Teittinen (toim.) Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki: Gaudeamus, 9–16.

Finlex.fi 2016. 8.8.1986/609 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Saatavilla www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>. (Luettu 17.3.2016.)

Gordon, Tuula, Holland, Janet & Lahelma, Elina 2000. Making spaces: Citizenship and difference in schools. Houndmills; New York: Macmillan: St. Martin's Press.

Harjunen, Hannele 2010a. Intersektionaalisuus eurooppalaisen tasa-arvopolitiikan haasteena. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 305–306.

Harjunen, Hannele 2010b. Sukupuolittuneen ruumiin muodot ja merkitykset. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 241–242.

Havu, Elina & Lönn, Hillevi 2014. Ajankohtaista Valtavasta. Numero 6, joulukuu 2014. Saatavilla www-muodossa: <https://www.tem.fi/files/41833/Ajankohtaista-Valtavasta-6-2014.pdf>. (Luettu 3.12.2015.)

Heikkinen, Anja 2011. Miehiä, naisia vai aikuisia? Sukupuoli aikuiskasvatuksen haasteena. Teoksessa Rinne Risto & Jauhiainen Arto (toim.) Aikuiskasvatus ja demokratian haaste. Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura ja Kansanvalistusseura, 46–84.

Heiskanen, Tuula, Korvajärvi, Päivi & Rantalaiho, Liisa 2008. Sukupuoli ja työ: Pysyvyyttä ja liikahduksia. Teoksessa Heiskanen Tuula, Leinonen Minna, Järvensivu Anu & Aho Simo (toim.) Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen. Tampere: Tampere University Press, 109–134.

Helakorpi, Jenni E & Snellman, Johanna 2011. Koulutuksen tasa-arvohankkeita ja materiaalia. TASUKO. Saatavilla www-muodossa: <https://wiki.helsinki.fi/display/TASUKO/Koulutuksen+tasa-arvohankkeita+ja+materiaalia>. (Luettu 13.1.2016.)

Hentilä, Marjaliisa 2006. Ahkera suomalainen nainen – pelloilta tiskin taakse. Teoksessa Päivi Lipponen (toim.) Akat aidan tekee, miehet käyvät mittaamassa: nainen työelämässä. Helsinki: Kirjapaja Oy, 136–159.

Hine, Christine 2000. Virtual Ethnography. London: SAGE Publications.

Holli, Anne-Maria 2003. Discourse and Politics for Gender Equality in Late Twentieth Century Finland. Helsinki: Acta Politica 23, Department of Political Science, University of Helsinki.

Holli, Anne-Maria 2012. Kriittisiä näkökulmia tasa-arvon tutkimukseen. Teoksessa Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 73–96.

Huhta, Liisa, Kolehmainen, Sirpa, Lavikka, Riitta, Leinonen, Minna, Rissanen Tapio, Uosukainen, Katja & Ylöstalo, Hanna 2005. Tasa-arvosta lisäarvoa. Käsikirja työpaikkojen tasa-arvotyöhön. Tampere: Vastapaino, Tasa-arvo-valtuutettu.

Husu, Liisa 2001. Sexism, support and survival in academia: Academic women and hidden discrimination in Finland. Helsinki: University of Helsinki, Department of Social Psychology.

Jokinen, Arja 1999. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37–53.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54–97.

Jokinen, Arto 2004. Diskurssianalyysin kourissa, Sotilasteksteissä muodostuva miehisuus. Teoksessa Liljeström Marianne (toim.) Feministinen tietäminen – keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 191–208.

Jokinen, Arto 2010. Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 128–139.

Juhila, Kirsi 1999. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 160–200.

Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 233–252.

Julkunen, Raija 1987. Työprosessi ja pitkät aallot. Työn ja uusien organisaatiomuotojen synty ja yleistymisen. Vastapaino: Tampere.

Julkunen, Raija 2010. Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.

Juutilainen, Päivi-Katriina 2003. Elämään vai sukupuoleen ohjausta? Tutkimus opinto-ohjauskeskustelun rakentumisesta prosessina. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Juutilainen, Päivi-Katriina 2007. Sukupuoli lukion opinto-ohjauskeskusteluissa. *Kasvatus & Aika* 38(2), 134–142.

Kangasniemi, Mari 1997. Naisten ja miesten palkkaerot. *Taloustieteellinen näkökulma*. Tasa-arvojulkaisuja nro 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kantola, Johanna 2010. Sukupuoli ja valta. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 78–87.

Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Saari, Milja 2012. Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus.

Kari-Björkbacka, Irmeli 2012. Sukupuolten työnjako – toistoja, valintoja ja rakenteita. Lapin letka -hanke. Saatavilla www-muodossa: <http://www.lapinletka.fi/media/Sukupuolten%20tyoenjako%20-%20toistoja%20valintoja%20ja%20rakenteita%20-%20Irmeli%20Kari-Bjoerckbacka%202012.pdf>. (Luettu 14.11.2015.)

Kauhanen, Antti & Napari, Sami 2011. Sukupuolten palkkaerot ja segregatio. Ajankohtaista taloudessa ja tutkimuksessa. 2/2011. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, 1–5.

Kaukonen, Ritva 2011. Koulutuksesta ammattiin. Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) *Nuori tasa-arvo*. Helsinki: Tilastokeskus, 49–59.

Kauppinen, Kaisa 2006. Lasikaton monet sävyt ja särmät. Teoksessa Päivi Lipponen (toim.) *Akat aidan tekee, miehet käyvät mittaamassa: nainen työelämässä*. Helsinki: Kirjapaja Oy, 15–38.

Kauppinen-Toropainen, Kaisa 1987. Ainokaiset työyhteisössä: Haastattelututkimus työn sukupuolenmukaisen eriytymisen vaikutuksista työtyytyväisyyteen, psyykkiseen uupumukseen ja stressiin. Helsinki: Työterveyslaitos.

Kela 2014. Isäkuukausia pidettiin runsaasti vielä viime vuonna. Tilastokatsaus 07.05.2014. Saatavilla www-muodossa: http://www.kela.fi/documents/10180/1630864/Isakuukausia_pidettiin_runsaasti_vielä_viime_vuonna.pdf/b302ba26-bfa4-4c55-9e36-2e7549381973. (Luettu 8.9.2016.)

Keskitalo-Foley, Seija 2006. Koulutuksen lupaus, vapaus ja ikuinen toivo. Sukupuoli, koulutus ja asiantuntijuus aikuisopiskelijanaisen elämäkerrassa. *Aikuis-kasvatus* 26(1), 14–23.

Kinnunen, Merja & Korvajärvi, Päivi 1996. Johdanto: Naiset ja miehet työelämässä. Teoksessa Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim.) Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino, 9–19.

Koistinen, Pertti 2014. Työ, työvoima & politiikka. Tampere: Vastapaino.

Koivunen, Hannele 2006. Lasikaton myyttiset rakenteet. Teoksessa Päivi Lipponen (toim.) Akat aidan tekee, miehet käyvät mittaamassa: nainen työelämässä. Helsinki: Kirjapaja Oy, 91–113.

Kolehmainen, Sirpa 1999. Naisten ja miesten työt: Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970-1990. Helsinki: Tilastokeskus.

Korvajärvi, Päivi 1996. Sukupuoli työpaikalla. Teoksessa Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim.) Työelämän sukupuolistavat käytännöt. Tampere: Vastapaino, 89–108.

Korvajärvi, Päivi 2010. Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 183–196.

Kuva 1. Alapäällä -kampanjakuva, tem.fi. Saatavilla www-muodossa: <http://www.tem.fi/valtava/alapaalla>. (Luettu 6.9.2015.)

Kuusi, Heli, Jakku-Sihvonen, Ritva & Koramo, Marika 2009. Koulutus ja sukupuolten tasa-arvo. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:52. Saatavilla www-muodossa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1082856&name=DLFE-10902.pdf. (Luettu 14.3.2015.)

Kuusipalo, Jaana 2002. Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee? Teoksessa Anne-Maria Holli, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.) Tasa-arvopolitiikan haasteet. Porvoo: WSOY: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysministeriö, 208–220.

Kyrölä, Katariina & Harjunen, Hannele 2007. Koolla on väliä: lihavuus, ruumisnormit ja sukupuoli. Helsinki: Like.

Lahelma, Elina 2005. School, grades and other resources: The “failing boys” discourse revisited. NORA: Nordic Journal of Women's Studies 13(2), 78–89.

Lahelma, Elina 2009. Tytöt, pojat ja kysymykset koulumenestyksestä. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino, 136–156.

Lapinletka.fi 2015. Saatavilla www-muodossa: <http://www.lapinletka.fi/>. (Luettu 26.1.2015.)

Lappalainen, Sirpa, Reetta Mietola & Elina Lahelma 2010. Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä, Nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. Nuorisotutkimus 28(1), 39–55.

Laukkanen, Marjo 2007. Sähköinen seksuaalisuus: tutkimus tyttöydestä nettikeskusteluissa. Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta. Saatavilla www-muodossa: http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61707/Marjo_Laukkanen_v%E4it%F6skirja.pdf?sequence=1. (Luettu 28.11.2015.)

Lehtonen, Jukka 2013. Ei-heteroseksuaalisten nuorten toimijuus ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa Kristiina Brunila, Katariina Hakala, Elina Lahelma & Antti Teittinen (toim.) Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot. Helsinki: Gaudeamus, 128–153.

Lehtonen, Mikko 1996. Merkitysten maailma: Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.

Leinonen, Minna, Uosukainen, Katja & Ylöstalo, Hanna 2006. Näkymätön sukupuoli, olematon tasa-arvo. Teoksessa Päivi Lipponen (toim.) Akat aidan tekee, miehet käyvät mittaamassa: nainen työelämässä. Helsinki: Kirjapaja Oy, 171–192.

Lempiäinen, Kirsti 2014. Akateeminen työ, toimijuus ja sukupuoli. Teoksessa Kirsti Lempiäinen & Tiina Silvasti (toim.) Eriarvoisuuden rakenteet: Haurastuvat työmarkkinat Suomessa. Tampere: Vastapaino, 159–183.

Lichtman, Marilyn 2013. Qualitative research in education: A user's guide. 3. edition. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Luhtakallio, Eeva & Raevaara, Eeva & Holli, Anne-Mari & Saari, Milja 2007. Sukupuolittunupaikallispolitiikka. Teoksessa Anne-Maria Holli, Eeva Luhtakallio & Eeva Raevaara (toim.) Sukupuolten valta/kunta. Poliitiikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa. Tampere: Vastapaino, 243–255.

Lupton, Ben 2006. Explaining men's entry into female-concentrated occupations: Issues of masculinity and social class. Gender, Work and Organization 13(2), 103–128.

Luukka, Minna-Riitta 2000. Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.) Kieli, diskurssi & yhteisö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 133–160.

Lyytinen, Suvi 2013. Valtio tuli väliin. Rakenteellisten toimenpiteiden vaikutukset työelämän sukupuolisegregaatioon Itä-Lapissa. Saatavilla www-muodossa: <http://www.lapinletka.fi/media/Selvitys%20Itae-Lappi%20Suvi%20Lyytinen%202013%20taitettu.pdf>. (Luettu 2.12.2015.)

Lönn, Hillevi 2013. Tasa-arvon hyviä käytäntöjä Valtava-kehittämisohjelmasta. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla [www-muodossa: http://www.tem.fi/files/37787/TEM_ESR_VALTAVA-2013-10-24_WEB.pdf](http://www.tem.fi/files/37787/TEM_ESR_VALTAVA-2013-10-24_WEB.pdf). (Luettu 29.1.2016.)

Mietola, Reetta 2010. Reippaasti itekseen vai kädestä pitäen? Monenlaiset oppilaat, ohjaus ja koulutus- ammatinvalintaan ja koulutusmarkkinoiden asiakkuus. Teoksessa Katri Komulainen, Seija Keskitalo-Foley, Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen (toim.) Yrittäjyyskasvatus hallintana. Tampere: Vastapaino, 156–186.

Mietola, Reetta, Lahelma, Elina, Lappalainen, Sirpa & Palmu, Tarja 2005. Johdatelua kohtaamisiin kasvatuksen, koulutuksen ja tutkimuksen kentillä. Teoksessa Reetta Mietola, Elina Lahelma, Sirpa Lappalainen & Tarja Palmu (toim.) Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä: erontekoja ja yhdessä tekemistä. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 9–19.

Napari, Sami 2008. Tutkimuksia sukupuolten välisistä palkkaeroista suomalaisilla työmarkkinoilla. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 104(4), 470-474.

Naskali, Päivi 2010. Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 277–291.

Nousiainen, Kevät 2012a. Käsitteellisiä välineitä tasa-arvon erittelyyn. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 31–56.

Nousiainen, Kevät 2012b. Suomen syrjinnänvastainen lainsäädäntö: Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuslaki. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. Helsinki: Gaudeamus, 143–174.

Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana 2009. Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa – Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13–38.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Pynnönen, Anu 2013. Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulun Working Paper N:o 379. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla [www-muodossa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?sequence=1). (Luettu 26.4.2016.)

Pälli, Pekka 2003. Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina. Tampere: Tampere University Press.

Rojola, Sanna 2010. Teknologia ja sukupuoli. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 197–205.

Ronkainen, Suvi, Pehkonen, Leila, Lindblom-Ylänne, Sari, & Paavilainen, Eija 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro.

Ropo, Arja 2006. Jaetun johtajuuden haaste – onko naiseudelle tilaa johtamisen maailmassa? Teoksessa Päivi Lipponen (toim.) Akat aidan tekee, miehet käyvät mittaamassa: nainen työelämässä. Helsinki: Kirjapaja Oy, 61–77.

Saari, Milja 2012. Sukupuolten palkkaeriarvoisuus tasa-arvon ikuisuuskysymyksenä. Teoksessa Johanna Kantola, Kevät Nousiainen & Milja Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 201–225.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Valtavirtaistaminen. Saatavilla www-muodossa: <http://stm.fi/valtavirtaistaminen>. (Luettu 14.1.2016.)

Sulkunen, Pekka 1998. Johdatus sosiologiaan: käsitteitä ja näkökulmia. WSOY: Helsinki.

Teräs, Leena 2008. Tasa-arvotyö kaipaa uusia ideoita ja yhteistä linjaa. Naistutkimus 21(2), 34–37.

Tilastokeskus 2010. Naiset ja miehet Suomessa 2009. Helsinki: Tilastokeskus.

Uosukainen, Katja, Autio, Hanna-Leena, Leinonen, Minna & Syrjä, Sannu 2010. Työpaikan tasa-arvosuunnitelma ja palkkakartoitus: Tutkimus suunnitteluvaiheen toteutumisesta sekä suunnitelmien ja kartoitusten laadusta. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:7. Helsinki: Sosiaali- ja Terveysministeriö. Saatavilla www-muodossa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72754/URN%3ANBN%3Afi-fe201504223649.pdf?sequence=1>. (Luettu 29.8.2016.)

Vuorikoski, Marjo 2005. Onko naisen tiedolle sijaa koulutuksessa? Teoksessa Tomi Kiilakoski, Tuukka Tomperi & Marjo Vuorikoski (toim.) Kenen kasvatusta? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 31–61.

Vuorinen-Lampila, Päivi 2016. Gender segregation in the employment of higher education graduates. *Journal of Education and Work* 29(3), 284–308.

Ylöstalo, Hanna 2012a. Tasa-arvotyön tasa-arvot. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ylöstalo, Hanna 2012b. Ristiriidoista rakentuva tasa-arvotyö. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 55(3), 44–56.

#alapäällä/Twitter 2014. Saatavilla www-muodossa: <https://twitter.com/hashtag/alap%C3%A4%C3%A4ll%C3%A4>. (Luettu 10.9.2014.)